

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA KONKURENCE V BANČNIH SISTEMIH IZBRANIH
DRŽAV EVROPSKE UNIJE**

Ljubljana, februar 2018

NATALIJA TOMEČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Natalija Tomec, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Analiza konkurence v bančnih sistemih izbranih državah Evropske unije, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem izr. prof. dr. Matejem Marinčem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD.....	1
1 KONKURENCA.....	3
1.1 Opredelitev pojma konkurenca	3
1.2 Različne oblike konkurence	4
1.2.1 Popolna konkurenca	5
1.2.2 Nepopolna konkurenca.....	7
1.2.2.1 Monopol.....	7
1.2.2.2 Oligopolna konkurenca.....	8
1.2.2.3 Monopolistična konkurenca.....	9
1.2.2.4 Kartel	10
2 KONKURENCA V BANČNEM SEKTORJU	10
2.1 Posebnosti bank.....	12
2.2 Prednosti in slabosti konkurence v bančništvu	14
2.2.1 Prednosti konkurence v bančništvu	15
2.2.2 Slabosti konkurence v bančništvu	16
3 PRISTOP EVROPSKE UNIJE K POLITIKI KONKURENCE	18
3.1 Strukturni ukrepi za krepitev konkurence	19
3.2 Antikartelna politika.....	20
3.3 Politike združevanja	21
3.4 Nadzor državne pomoči	23
3.5 Protimonopolno delovanje in krizni karteli.....	24
3.6 Denarna politika Evropske Centralne banke	25
4 MODELI ZA MERJENJE KONKURENCE	28
4.1 Pregled literature	28
4.2. Formalni strukturni modeli za merjenje konkurence	32
4.2.1 Koeficient koncentracije (CR).....	32
4.2.2 Herfindahl-Hirschmanov indeks (HHI).....	34
4.3 Neformalni strukturni modeli za merjenje konkurence.....	35
4.3.1 Paradigma SCP	36
4.3.2 Hipoteza učinkovitosti.....	37
4.4 Nestrukturni modeli za merjenje konkurence	38
4.4.1 Lernerjev indeks	38
4.4.2 Panzar-Rosse H-statistika.....	40
4.4.3 Boonov indikator	42
4.4.4 Porterjev model petih silnic.....	43

5 MERJENJE KONKURENCE V BANČNIH SISTEMIH EVROPSKE UNIJE	44
5.1 Metodologija	44
5.2 Analiza konkurence v izbranih državah v bančnem sistemu Evropske unije	46
5.3 Interpretacija rezultatov	47
5.3.1 Slovenija	47
5.3.2 Nemčija	49
5.3.3 Francija	50
5.3.4 Italija	52
5.4.5 Španija	53
5.5.6 Velika Britanija	55
5.4 Ugotovitve in priporočila	57
SKLEP	58
LITERATURA IN VIRI	60

PRILOGA

KAZALO TABEL

Tabela 1: Vrednosti HHI	35
Tabela 2: Panzar-Rosse model	42
Tabela 3: Koeficienti modela za Slovenijo	47
Tabela 4: Testiranje hipoteze za Slovenijo (I.del)	48
Tabela 5: Testiranje hipoteze za Slovenijo (II.del)	48
Tabela 6: Koeficienti modela za Nemčijo	49
Tabela 7: Testiranje hipoteze za Nemčijo (I.del)	49
Tabela 8: Testiranje hipoteze za Nemčijo (II.del)	49
Tabela 9: Koeficienti modela za Francijo	50
Tabela 10: Testiranje hipoteze za Francijo (I.del)	51
Tabela 11: Testiranje hipoteze za Francijo (II.del)	51
Tabela 12 : Koeficient modela za Italijo	52
Tabela 13: Testiranje hipoteze za Italijo (I.del)	53
Tabela 14: Testiranje hipoteze za Italijo (II.del)	53
Tabela 15: Koeficienti modela za Španijo	54
Tabela 16: Testiranje hipoteze za Španijo (I.del)	54
Tabela 17: Testiranje hipoteze za Španijo (II.del)	55
Tabela 18: Koeficienti modela za Veliko Britanijo	55
Tabela 19: Testiranje hipoteze za Veliko Britanijo (I.del)	56
Tabela 20: Testiranje hipoteze za Veliko Britanijo (II.del)	56
Tabela 21: Različni kazalci konkurence glede na različne države	57

KAZALO SLIK

Slika 1: Obrestne mere po letih	26
Slika 2: Bančne obrestne mere za posojila nefinančnim družbam in gospodinjstvom	27
Slika 3: Paradigma SCP I	36
Slika 4: Paradigma SCP II	38

UVOD

Konkurenca (angl. *competition*) je eden od najpomembnejših faktorjev v razvoju ekonomije trga. Ta pojav že dolgo zanima ekonomiste, zato so tudi razvili različne metode za ocenjevanje konkurence in konkurenčnega položaja podjetij. Glavni koncept konkurence je definiran kot tekmovanje med posamezniki ali skupinami in se pojavi, kadar si dve ali več strank prizadeva za nekaj, kar ne morejo vsi pridobiti (Stigler, 1957).

Večina avtorjev koncept konkurence v bančništvu definira kot dinamičen proces med bankami in ostalimi kreditnimi organizacijami, s ciljem po zagotovitvi močne pozicije na trgu posojil in bančnih storitev. Konkurenca v bančništvu je tudi definirana kot faktor stimulacije, ki prisili konkurente, da razširijo niz svojih bančnih storitev in izboljšajo njihovo kvaliteto ter hitro prilagodijo ceno svojih produktov (Samsonova, 2007). Pomembna je za učinkovito izvajanje finančnih storitev, kvaliteto finančnih storitev in stopnjo finančnih inovacij (Claessens & Laeven, 2005). V bančništvu, kot tudi v ostalih sektorjih, je konkurenca nujna za učinkovitost sektorja, saj prispeva k alokaciji in produktivnosti (Vives, 2010). V literaturi je definiranih šest razlogov, zakaj je konkurenca v finančnem sektorju pomembna: kot prvo, zagotavlja dostop do finančnih sredstev podjetjem in gospodinjstvom (Beck, Demirguc-Kunt, & Levine, 2006). Pomembna je za pravilno delovanje finančnega sektorja (Claessen & Leaven, 2005), za stabilnost finančnega sektorja (Boyd & De Nicolo, 2005), za učinkovito upravljanje finančnih posrednikov (Berger & Hannan, 1998), za izboljšanje prenosa monetarne politike preko medbančnih obrestnih mer (Van Leuvensteijn, Bikker, Van Rixtel, & Kok Sørensen, 2007) in nenazadnje za gospodarsko in ekonomsko rast kot celoto (Allen & Gale, 2004).

Obstaja veliko razprav na temo vpliva konkurence v bančništvu. Medtem ko je prisotnost konkurence načeloma pozitivna v večini sektorjev, ima večja konkurenca v bančnem sektorju manj prednosti zaradi specifičnih lastnosti tega sektorja. To je povezano s potencialno škodljivim vplivom bančne konkurence na finančno stabilnost, in vplivom informacijske asimetrije, ki vpliva na povezavo med konkurenco in dostopom do kreditov (Boot & Thakor, 2000).

Vives (2010) navaja dva osnovna kanala, skozi katera konkurenca vpliva na stabilnost. Prvi od teh kanalov je, da konkurenca poveča nestabilnost z zaostrovanjem problema usklajevanja vlagateljev na pasivni strani in spodbujanje navala na banke, ki je sistemske narave. Po drugem kanalu pa se z naraščanjem spodbude po večjem tveganju, na obeh postavkah bilance poveča možnost neuspeha. Finančna kriza iz leta 2007 je tudi identificirala strukturo financiranja bank in finančne inovacije bank kot potencialne vire, skozi katere lahko konkurenca vpliva na stabilnost. Izkazalo se je, da so finančni instrumenti, kot so prodaja posojil, zamenjave kreditnega tveganja in derivativi, postali pomemben vir

nestabilnosti v finančnem sektorju (Organisation for Economic Cooperation and Development – v nadaljevanju OECD, 2010).

Povezava med konkurenco in uspešnostjo bančnega sistema je s finančnega vidika precej zapletena. Stopnja konkurence lahko pozitivno ali negativno vpliva na dostop do finančnih storitev. Če je konkurenca prevelika, so banke načeloma manj nagnjene k vlaganju v posojilodajalsko razmerje. Šibkejša konkurenca pa lahko močno veže posojilojemalce k določene instituciji (Kumar, Rajan, & Zingales, 1999).

Merjenje konkurence je tema številnih raziskav. Modele merjenja konkurence delimo na dve večji skupini, na strukturne metode in na nestrukturne metode. Strukturne metode temeljijo na teoriji industrijske organizacije, nestrukturne metode pa temeljijo na pristopih nove empirične industrijske organizacije (Bushman, Hendricks, & Williams, 2016).

Namen magistrske naloge je s pomočjo domače in tuje strokovne literature preučiti konkurenco v bančnem sistemu ter kako je le-ta prisotna v bančnih sistemih izbranih držav v Evropski uniji (v nadaljevanju EU). Konkurenco v bančnem sistemu v Sloveniji bom primerjala z ostalimi bančnimi sistemi v izbranih evropskih državah.

Preučila bom dinamičnost konkurence na bančnem trgu EU od leta 2013 do leta 2015 v izbranih državah. Te države so Nemčija, Francija, Italija, Španija, Velika Britanija in Slovenija. Predstavila bom tržne deleže največjih bank v posamezni državi. Primerjala bom Herfindahl-Hirschmanov indeks (v nadaljevanju HHI) med temi državami. Nazadnje bom še z izračunano Panzar-Rosse H-statistiko ugotovila stopnjo konkurenčnosti med izbranimi državami.

Glavni namen je ugotoviti, v kolikšni meri je prisotna konkurenca v bančnem sistemu v petih večjih državah Evropske unije in primerjati, ali je konkurenca v Sloveniji na podobi ravni kot v teh državah. Osrednji cilj magistrske naloge je širše predstaviti pojem konkurence v bančništvu. Glavni cilj magistrske naloge je potrditi ali ovreči hipotezo »Slovenija sodi med države z bolj konkurenčnim bančnim sistemom.« Hipotezo bom potrdila ali ovrgla s pomočjo prikaza koeficienta koncentracije, Herfindahl-Hirschmanovega indeksa in s pomočjo ekonometrične analize Panzar-Rosse H-statistike bančnih sistemov izbranih držav Evropske unije.

Cilj magistrskega dela je na podlagi deduktivnega pristopa s pomočjo teoretičnih izhodišč znanstvene literature, povzeti teoretična spoznanja na področju konkurence v bančništvu. Na osnovi tega podam temeljno tezo, ki se glasi: za Slovenijo je značilen bančni sistem z visoko stopnjo konkurence.

1 KONKURENCA

1.1 Opredelitev pojma konkurenca

Konkurenca (angl. *competition*) je proces, ki nastane, ko se spopadejo interesi gospodarskih subjektov, ki so na trgu nezamenljivi. Je eden od najpomembnejših faktorjev v razvoju ekonomije trga. Njen glavni koncept je definiran kot tekmovanje med posamezniki ali skupinami in se pojavi, kadar si dve ali več strank prizadeva za nekaj, kar ne morejo vsi pridobiti (Stigler, 1957). Kupci želijo proizvode kupovati čim ceneje, prodajalci pa jih želijo prodati po čim višji ceni (Setnikar Cankar & Hrovatin, 2007). Uspeh konkurenta je odvisen tudi od ravnanj drugih konkurentov (Grilc, 1996).

Konkurenca ima na področju gospodarstva številne funkcije. Prva in tudi najpomembnejša je usmeritvena funkcija. Konkurenca usmerja povpraševanje in ponudbo na trgu z usmerjanjem ravnanja gospodarskih subjektov (Casu & Girardone, 2009). Pri tem se pod vplivom konkurence gospodarski subjekti nenehno prilagajajo spremembam na strani ponudbe in povpraševanja (Claessens, 2009). Druga funkcija konkurence je storitvena funkcija. Konkurenca z vplivom na strukturo trga vpliva tudi na strukturo gospodarstva. S tem omogoča razvoj malih in srednje velikih gospodarskih subjektov (Grilc, 1996). Tretja funkcija konkurence je kontrolna funkcija. Konkurenca lahko s tem, ko nadzira uspešnost gospodarskih subjektov, nagraduje njihovo uspešnost ali pa jih kaznuje. Na dolgi rok konkurenca izloča gospodarske subjekte, ki so nekonkurenčni (Claessens, 2009). Dinamična funkcija je četrta funkcija konkurence, ki se kaže v tem, da nekonkurenčne subjekte na trgu sili k stalnim izboljšavam, če ti ne želijo, da so izločeni s trga. Zaradi tega imajo potrošniki na razpolago različne storitve in kakovostnejše produkte (Casu & Girardone, 2009). Peta funkcija konkurence je motivacijska funkcija. Ta sili gospodarske subjekte k prilagoditvam potreb in želja potrošnikov (Claessens, 2009).

Konkurenca v bančništvu je vedno močnejša, kar poslovne banke vodi v iskanje novih načinov odpravljanja neučinkovitosti v strukturi stroškov bank. Eden izmed načinov za odpravo teh neučinkovitosti je združevanje oziroma prevzem drugih bank, kar vodi v konsolidacijo bančnih sistemov tako na lokalni, kot na globalni ravni. Konkurenca tudi vpliva na padajoče marže in s tem na manjše prihodke bank na področju kreditiranja podjetij in prebivalstva. Drugi način za premagovanje konkurence je, da poslovne banke razširijo ponudbo svojih storitev tudi na nebančne storitve. Tako se vse bolj preusmerjajo od svoje tradicionalne dejavnosti k bolj dobičkonosnim poslom in se ukvarjajo z nebančnimi storitvami, ki so jih v preteklosti ponujale ostale finančne institucije (Boot & Thakor, 2000).

V zgodovini ekonomskih doktrin se je pogled na konkurenco spreminjal. Po klasičnem konceptu, ki so ga opredelili Marx (1847), Ricardo (1951) in Smith (1776), danes pa ga zagovarjajo ekonomisti v okviru postkeynezijanske teorije cen, je konkurenca pojav, ki je

nad vplivom in nadzorom posameznega gospodarskega subjekta. Nastajala naj bi z medsektorskimi premiki oziroma selitvami kapitala, dela in zemlje. Te selitve pa naj bi bile spodbujene z razlikami med tržnimi in normalnimi oziroma naravnimi cenami, ki povzročajo, da so v nekaterih sektorjih profitne stopnje nadpovprečne, v drugih pa podpovprečne. Normale cene naj bi bile cene, ki bi pri dani tehniki in delitvi v gospodarstvu zagotavljale dolgoročno ravnotežno rast. Konkurenca naj bi potem nastala z možnostmi, da vsak gospodarski subjekt lahko skrbi za svojo korist in da ni ovir za selitev kapitala, dela in zemlje ter za uravnoteženje sektorskih profitnih stopenj.

Neoklasični koncept konkurence je sicer nastal na podlagi klasičnega, vendar se bistveno razlikuje od njega. Neoklasični ekonomisti delijo konkurenco na popolno in nepopolno. Različne oblike konkurence imenujejo tudi tržne strukture. Popolna konkurenca je idealna oblika konkurence, s katero opredeljujejo vse druge oblike konkurence. Pri tem konkurence ne povezujejo s pojmi normalne oziroma naravne cene, s težnjami po uravnoteževanju profitnih stopenj in z mehanizmi, ki presegajo dejavnost posameznika v gospodarstvu. Temeljne značilnosti popolne konkurence so po njihovem mnenju (Schumpeter, 1942):

- vsak gospodarski subjekt kar najbolj poveča svoj motiv gospodarjenja (proizvajalec profit ob proizvodnih omejitvah in porabnik koristnost ob dohodkovnih omejitvah),
- tržne odločitve posameznikov so neodvisne in ne vplivajo na odločitve drugih,
- število kupcev in ponudnikov je tolikšno, da posameznik ne more vplivati na tržne razmere,
- vsi proizvodni dejavniki so popolnoma mobilni in
- kupci in prodajalci imajo popolne informacije o proizvodnih in prodajnih možnostih.

Po klasičnem pogledu je konkurenca posledica sprememb v gospodarstvu, po neoklasičnem pa je torej opredeljena kot stanje v gospodarstvu oziroma na trgih. Schumpetrov (1942) pogled na konkurenco pravi, da konkurenca ni sila uravnoteženja v gospodarstvu, kot jo razumejo tako klasični kot neoklasični ekonomisti, pač pa pojav, ki ruši ravnotežna stanja v gospodarstvu. Konkurenca naj bi nastajala z inovacijami, z ustvarjanjem novih proizvodnih metod in produktov ter storitev, z iskanjem novih proizvodnih virov, nove organizacije ipd. V sodobnih gospodarstvih danes prevladuje oligopolna konkurenca. Zanja je značilno, da na trgu prodaja manjše število ponudnikov, da je blago pogosto diferencirano (kupci na primer zaradi reklame razlikujejo istovrstno blago različnih proizvajalcev) in da cenovno konkurenco vsaj dopolnjuje, če ne nadomešča, necenovna konkurenca v obliki reklame, kakovosti in načinov prodaje (Prašnikar, 2005).

1.2 Različne oblike konkurence

Glavna značilnost trgov je konkurenca. Konkurenca je dinamičen proces, ki nastane s spopadom interesov subjektov, za katere je značilno predvsem to, da lahko na trgu

nadomestijo drug drugega. Za konkurenco morata biti torej uresničena dva pogoja: prvič, obstajati morajo gospodarski subjekti, kupci in prodajalci blaga, ki želijo doseči čim večji profit ali porabniško zadovoljstvo ter imajo jasno izoblikovan motiv, zaradi katerega se pojavljajo na trgih. In drugič, kupci in prodajalci morajo biti sposobni vsaj delno nadomeščati drug drugega na trgih, na katerih delujejo. Kupec in prodajalec imata, ko se srečata na trgu, zagotovo nasproten interes, toda med njima se s tem še ne izoblikuje konkurenca. Ta nastane šele tedaj, ko se kupec lahko sreča še z vsaj enim prodajalcem, ki je sposoben z vidika kupca nadomestiti prvega (Tajnikar, 2006).

1.2.1 Popolna konkurenca

Popolna konkurenca je določena oblika konkurence oziroma vrsta tržne organiziranosti, za katero je značilno naslednje (Mishkin, 2013): obstajati mora veliko število kupcev in prodajalcev. Na trgu mora tekmovali za kupce ogromno ponudnikov, vsak pa mora biti tako majhen, da s svojimi prodajnimi odločitvami ne more prizadeti tržnega ravnotežja. Niti vstop novega niti propad obstoječega podjetja na popolno konkurenčnih trgih ne sme vplivati na tržno ponudbo blaga. To je značilno tudi za povpraševanje.

Prisotna mora biti popolna informiranost. Ponudniki in kupci morajo namreč imeti popolno znanje in informacije o tržnih razmerah v danem trenutku, pa tudi o razmerah, ki naj bi obstajale na trgu v prihodnosti, da bi se obnašali racionalno. To niso le znanje in informacije o cenah, pač pa predvsem informacije o obnašanju konkurentov in kupcev, saj bi ob vsaki napačni odločitvi zaradi popolne mobilnosti proizvodnih dejavnikov konkurenca ponudnika, ki ne bi imel pravih informacij, izločila s trga. Podobne informacije bi morali imeti tudi lastniki delovne sile in kapitala. In da bi taki homogeni trgi v resnici lahko obstajali, morajo imeti konkurenti tudi popolne informacije o tehnologiji in tehničnem napredku. Vsako novo proizvodno tehniko in vsak nov proizvod oziroma storitev bi morali tako rekoč hkrati uvesti vsi (popolni) konkurenti. Vsaka prednost posameznega ponudnika ali kupca pred drugimi bi mu namreč omogočila, da okrepi svoj konkurenčni položaj in se tako z vidika proizvodnje (oziroma prodajalcev, če opazujemo z očmi kupca) kot tudi z vidika kupcev, loči od drugih subjektov.

Naslednja značilnost je neovirana selitev proizvodnih dejavnikov. Sama rast ali zmanjševanje števila kupcev in prodajalcev na trgu vpliva na trg in povzroča, da proizvajalci proizvajajo pri minimalnih povprečnih stroških (v katere lahko štejemo tudi povprečni donos na kapital).

Obstajati mora homogeno blago. V ozadju vseh navedenih značilnosti popolne konkurence se skriva tudi domneva o homogenih proizvodih. Če proizvodi oziroma storitve ne bi bili homogeni, bi jih kupci razlikovali in gledali nanje kot na vsaj delno različno blago. Tako bi posamezni ponudnik ne glede na svojo velikost lahko vplival na trg in ceno. V resnici teorija

popolne konkurence predpostavlja, da prav značilnosti popolne konkurence zagotavljajo ponudbo homogenega blaga z eno samo ceno. Ponudniki naj bi bili tako majhni, da se individualizacija njihovega proizvoda na trgu ne more opaziti. Za vsako konkurenčno posebnost proizvodnje in proizvoda (storitve) takoj zvedo tudi konkurenti, tako da blago ostane homogeno tudi, če se je spremenilo. Vsaka nekonkurenčna sprememba proizvodnje ali proizvoda (storitve) pa povzroči takojšen propad ponudnika, ki jo je uvedel. Vsako povišanje cene pritegne nove ponudnike in zmanjša število povpraševalcev na trgu, tako da zaradi popolne mobilnosti proizvodnih dejavnikov tudi ni možno, da bi se za blago na takih trgih oblikovale različne cene.

Popolna konkurenca danes v mikroekonomiji velja kot idealna oblika konkurence, čeprav je v gospodarstvih praktično ni in je zato le določena kot skrajna oblika konkurence. Ohranila se je zato, ker omogoča skoraj laboratorijsko analizo, pomembno tudi za razumevanje drugih oblik konkurence. Podobno mesto ima v mikroekonomski analizi tudi monopol kot oblika tržne strukture, pri kateri obstaja le en ponudnik in veliko povpraševalcev. Monopol je druga skrajnost v tržnih strukturah. Med eno in drugo skrajnostjo pa so različne oblike nepopolne konkurence, med katerimi prevladuje oligopolna konkurenca (Tajnikar, 2006).

Domneve o homogenosti proizvodov, o atomizaciji proizvajalcev in o popolnem znanju oziroma informiranosti proizvajalcev so zagotovo nestvarne, saj je že v naravi ljudi, da svojo osebnost in talente poskušajo individualizirati, kar se v konkurenčnih razmerah kaže v ustvarjanju novih proizvodov in storitev in v velikanskem toku nehomogenega blaga (Tajnikar, 2006). Tudi če se proizvodi ne razlikujejo v sami proizvodnji, jih lahko razlikujejo potrošniki. Umetno ustvarjanje homogenih proizvodov je zato v nasprotju z decentraliziranim tržnim gospodarjenjem in je tesno povezano s centralističnimi načini gospodarjenja, v katerih na primer, centralni plan zaradi svoje neprilagodljivosti gospodarskim razmeram sili ljudi, da proizvajajo homogeno blago. Čim večji pa sta spodbuda in možnost, da se blago pojavlja kot proizvod posameznega človeka, tem prej smemo pričakovati, da bo že sama proizvodnja diferencirana, kar je po eni strani posledica želje posameznika, da se uveljavi v konkurenci, po drugi strani pa izraz njegovih osebnostnih značilnosti in talentov (Prašnikar, 2005).

Da posamezna podjetja ali potrošniki v resnici ne bi vplivali na trg, bi morali biti neskončno majhni, kar je nesmiselno. Vendar je domneva o atomizaciji konkurence sporna tudi zgodovinsko. Povezovanje proizvajalcev omogoča ekonomijo proizvodnje v velikem obsegu, manjše stroške in nižje cene, večjo ponudbo človeških talentov na enem mestu in večjo količino proizvodov in storitev na trgu. Vse to pa krepi konkurenčni položaj posameznega ponudnika. Zato konkurenca sama »razbija« atomističnost konkurence, tj. značilnost, ki ji jo pripisujejo v teoriji popolne konkurence (Prašnikar, 2005).

Tudi domneva o popolni informiranosti je sporna, saj je danes informacija blago. Zanj so potrebni čas, trud in denar, dobi se z raziskovanjem, s poskusi in z zmotami, z izkušnjami ali z učenjem. Čim hitreje se odzivajo tako tržni partnerji na spremembe na trgih (pri popolni konkurenci pa se odzivajo tako rekoč takoj, ko spremembe nastanejo), tem manj možnosti je, da bi imeli ponudniki in povpraševalci vse informacije o sedanjih in bodočih razmerah v gospodarstvu. Domneva o popolni informiranosti je zato obenem tudi domneva, da sta svet in gospodarstvo statična (Prašnikar, 2005).

1.2.2 Nepopolna konkurenca

Nepopolna konkurenca se lahko pojavlja tako na prodajnih trgih, na katerih proizvajalci prodajajo proizvode in storitve, ki jih proizvajajo s proizvodnimi dejavniki, kot tudi na trgih samih proizvodnih dejavnikov (Setnikar Cankar & Hrovatin, 2007). V primeru popolne konkurence posamezni ponudnik s svojo ponudbo proizvodov in storitev ne more vplivati na tržno ceno na svojih prodajnih trgih in vsaka nadalje prodana enota blaga zanj pomeni prodajo po nespremenjenih cenah. V takih primerih je seveda dodatni prihodek, zaslužen s prodajo dodatne enote blaga, enak ceni blaga. Če pa govorimo o nepopolni konkurenci na prodajnih trgih, potem povečana ponudba blaga posameznega ponudnika vzpodbudi znižanje prodajne in tržne cene, kar povzroči, da mejni prihodek ni več enak ceni prodanih enot blaga. Mejni prihodek je v takih razmerah nižji kakor sama cena blaga. Zato mejnega faktorskega prihodka ne moremo več označevati kot zmnožek mejnega proizvoda in cene prodanega blaga, pač pa je mejni faktorski prihodek v razmerah pri nepopolni konkurenci na prodajnih trgih znak zmnožku mejnega proizvoda in mejnih prihodkov (Mishkin, 2013).

Proizvajalec, ki uporabi dodatni proizvodni dejavnik, proizvede z njim več. To pokaže mejni proizvod. Vendar, ko to proizvedeno blago proda na prodajnih trgih, na novo proizvedenih enot blaga ne more prodati po starih tržnih cenah, pač pa jih lahko proda samo, če cene zniža. S tem seveda nastane izguba na prihodku pri starih količinah prodanega blaga, kar povzroči, da dodatni prihodek, zaslužen s prodajo mejnega proizvoda na trgu, ni več enak ceni blaga, pač pa je tolikšen kot mejni prihodek, ustvarjen na prodajnih trgih (Prašnikar, 2005).

1.2.2.1 Monopol

Monopol je posebna oblika trga oziroma konkurence, za katero je značilno, da blago na trgu ponuja en sam prodajalec, po tem blagu pa povprašuje veliko kupcev. Za monopol je značilno tudi to, da za blago, ki ga ponuja prodajalec na trgu, ni nadomestkov. Ta oznaka monopola je po svoje sporna. Če namreč proizvod opredelimo ožje, je monopolist pravzaprav vsak ponudnik, saj je vsak prodajalec ponudnik svojega proizvoda. Če proizvod opredelimo širše, po monopolov sploh ni. Na primer edini proizvajalec specialne embalaže ima konkurente v vseh tistih proizvajalcih, ki proizvajajo kakršnokoli embalažo. Zato je tudi zelo težko poiskati ustrezne primere čistih monopolov (Tajnikar, 2006).

Vzroki za nastanek monopola so različni, vsem pa je skupno to, da onemogočajo vstop v panogo, v kateri je ponudnik monopolist. Pravimo, da zanj ne velja potencialna konkurenca in da so vzroki za nastanek monopola vstopne ovire v panogi, v kateri deluje monopolist. Te ovire so take, da onemogočijo, da bi se pojavil ponudnik, ki bi lahko proizvajal enak proizvod kot monopolist in ta proizvod prodajal po enakih ponudbenih cenah, ali pa so take, da onemogočajo nastanek bližnjih nadomestkov za proizvode in storitve, ki jih ponuja monopolist (Setnikar Cankar & Hrovatin, 2007). Monopolist ima največji profit pri tistem obsegu proizvodnje, pri katerem so mejni stroški enaki mejnim prihodkom (Mishkin, 2013).

Ovire za vstop delimo na tehnične in pravne. Tehnične ovire so padajoči mejni stroški na celotnem območju proizvodnje proizvajalca. Ta je zato sposoben izriniti vse konkurente, ki niso sposobni ohraniti povprečnih stroškov pri tako velikem obsegu proizvodnje in na sprejemljivi ravni, in preprečiti z nizkimi povprečnimi stroški in cenami, vstop novih ponudnikov na trg ter s svojo ponudbo v celoti zadovoljiti tržno povpraševanje. Kadar nastane monopol zaradi tovrstnih tehničnih ovir za vstop, govorimo o naravnem monopolu. Druga vrsta tehničnih ovir za vstop pa izvira iz določenega monopola nad posebnimi znanji in proizvodnimi tehnikami. Pravne ovire za vstop na določen trg so različne. Najpogosteje omenjamo na tem mestu javne dobrine, patentne zaščite in državno zakonodajo (Mishkin, 2013).

1.2.2.2 Oligopolna konkurenca

Oligopolna konkurenca je oblika organizacije trga, za katero je značilno veliko število povpraševalcev, toda manjše število ponudnikov. Za razumevanje oligopolne konkurence je potrebna delitev trgov v dve skupini: v skupino trgov z gibljivimi cenami in skupino tistih s stalnimi cenami. Podjetja v panogi imajo razmeroma visoke dobičke, ker je vstop v panogo težaven. Nova podjetja nimajo skorajda nobenih možnosti za vstop. Oligopolni trg je zelo pogost in ga v razvitih tržnih gospodarstvih najdemo v avtomobilski industriji, železarstvu, proizvodnji nafte in naftnih derivatov, proizvodnji računalnikov ipd. Ker je v panogi le nekaj proizvajalcev, mora pri določanju te politike vsako podjetje zelo natančno spremljati odločitve drugih podjetij. Pri svojih odločitvah mora predvideti tudi to, kako se bodo nanje odzvali njihovi konkurenti (Prašnikar, 2005).

V sodobnih gospodarstvih danes prevladuje oligopolna konkurenca. Zanj je značilno, da na trgu prodaja blago manjše število ponudnikov, da je blago pogosto diferencirano (kupci na primer zaradi reklame razlikujejo istovrstno blago različnih proizvajalcev) in da cenovno konkurenco vsaj dopolnjuje, če ne nadomešča, necenovna konkurenca v obliki reklame, kakovosti in načinov prodaje (Tajnikar, 2006).

1.2.2.3 Monopolistična konkurenca

Monopolistična konkurenca je oblika tržne organizacije, za katero je značilno, da večje število ponudnikov prodaja različne oziroma razločljive proizvode. Monopolistično konkurenco lahko opišemo z naslednjimi značilnostmi (Tajnikar, 2006):

Na trgu z monopolistično konkurenco obstaja veliko število kupcev in prodajalcev. Po tej značilnosti se monopolistična konkurenca ne razlikuje od popolne konkurence. Pogosto učinke monopolistične konkurence raziskujemo tudi v primerih, ko ne obstaja veliko število, pač pa večje število ponudnikov. Z vidika števila ponudnikov potem ločimo tako imenovane velike in majhne skupine ponudnikov.

Ravno tako kot pri popolni konkurenci, v primeru monopolistične konkurence ni ovir za selitev proizvodnih dejavnikov. To pomeni, da lahko v panogah z monopolistično konkurenco prihaja do vstopa novih ponudnikov, ne da bi pri tem obstajale večje ovire, lahko pa se ponudniki iz takšnih panog tudi brez večjih strokov izseljujejo.

Tako kupci kakor tudi ponudniki v monopolistični konkurenci se obnašajo racionalno. Z vidika ponudnikov to pomeni, da poskušajo maksimizirati profit in iščejo takšno količino prodaje blaga in takšno tržno ceno, ki jim to omogoča. Tudi po tej značilnosti se monopolistična konkurenca ne razlikuje od popolne konkurence.

Blago je razločljivo v očeh kupcev. Bistvena značilnost monopolistične konkurence, po kateri se tudi loči od popolne konkurence, pa je razločevanje oziroma razločljivost proizvodov. Pri popolni konkurenci so vsi proizvodi v neki panogi homogeni in med seboj popolni substituti. Pri monopolistični konkurenci pa se proizvodi med seboj razlikujejo. Razlikovanje oziroma razločevanje proizvodov nastaja v očeh kupcev. Proizvodi različnih proizvajalcev določenega blaga so z vidika kupca le delni nadomestki. Pravimo, da so si z vidika kupca podobni, niso pa enaki.

Takšno razločevanje oziroma razlikovanje proizvodov različnih proizvajalcev v očeh kupcev lahko nastane na različne načine. V vsakem primeru pa je posledica takšnega razlikovanja proizvodov ta, da ima vsak ponudnik svoj lastni tržni segment in da so kupci v tržnem segmentu določenega podjetja prepričani, da obstajajo določene prednosti nakupa blaga tega podjetja. Proizvodi se lahko razlikujejo na različne načine. Lahko ustvarimo razločevanje med kupci zgolj z reklamo, lahko z različno kakovostjo, lahko tudi z različnimi oblikami prodaje ipd. Posledica vseh načinov razločevanja prodaje blaga pa je enaka. Nekdanji homogeni trg določenega blaga razpade na delne trge, pri čemer je vsak delni trg, trg določenega ponudnika v monopolistični konkurenci (Tajnikar, 2006).

1.2.2.4 Kartel

Kartel je določena organizacija ponudnikov blaga, katere cilj je z medsebojnim sodelovanjem zmanjšati konkurenco in povečati profite. Obstajajo različne oblike kartelov, glavni pa sta tako imenovani centralizirani kartel in kartel z delitvijo trga (Tajnikar, 2006). Centralizirani kartel običajno povzroči na trgu takšne razmere, kot so značilne za monopol. Pri centraliziranem kartelu se ponudniki blaga posebej dogovorijo o usklajenem določanju cen in proizvedenih količin, da bi povečali skupni profit vseh sodelujočih v kartelu. To pomeni, da pri centraliziranem kartelu vsi ponudniki delujejo kot eno podjetje. Ravnotežje se oblikuje z upoštevanjem skupnega tržnega povpraševanja, skupnih mejnih prihodkov in skupnih mejnih stroškov. V tem primeru se bo izoblikovala ravnotežna cena na ravni, ki bo omogočala maksimalni profit vseh ponudnikov skupaj. Ravnotežje je v tem primeru enako kakor ravnotežje pri monopolu. Centralizirani karteli so navadno zelo nestabilni in hitro razpadejo, saj je težko organizirano upravljanje več podjetij hkrati, stalno nastajajo spori o delitvi skupnih profitov med podjetji, vsako posamezno podjetje je spodbujeno, da v kartelu goljufa, ali da prodaja mimo kartelnih dogovorov (Tajnikar, 2006).

Kartel z delitvijo trga je takšna organiziranost ponudnikov blaga, pri kateri si na tihi ali javni način trg delijo med seboj in s tem zmanjšajo ali celo odpravijo medsebojno konkurenco. Posamezna podjetja se strogo dogovorijo o tem, na katere trge bodo prodajala, in si potem med sabo na teh trgih ne konkurirajo. V teh primerih vsako posamezno podjetje nastopa na svojem trgu kot monopolist in se srečuje s padajočo krivuljo povpraševanja. Na svojem trgu potem prodaja tisto količino blaga, ki mu prinaša maksimalni profit. Kakšna je ta količina in po kateri ceni jo lahko proda, je največ odvisno od njegovih krivulj povprečnih in mejnih stroškov. Podjetja z večjimi mejnimi stroški zaračunavajo višje cene, podjetja z manjšimi mejnimi stroški pa nižje cene. Tako obstajajo na različnih trgih pri takem kartelu različne cene. To pa je tudi eden od razlogov, zakaj je kartel z razdelitvijo trga nestabilna oblika konkurence. Prevelike razlike v ceni lahko vodijo do preprodaje, do izenačevanja tržnih cen, poleg tega pa so take razmere ugodne za medsebojno izigravanje kartelnih sporazumov. Karteli imajo pomembno vlogo pri izvajanju politike konkurence. So nezakoniti v skladu s konkurenčnim pravom EU. Dejanja proti delovanju kartelov so vrsta protimonopolnih delovanj. Dokaze o kartelih je težko najti (Tajnikar, 2006).

2 KONKURENCA V BANČNEM SEKTORJU

Konkurenčnost predstavlja ključni pogoj za inovativnost in razvoj bančnega sektorja in s tem tudi razvoj številnih bančnih poslov, ki jih banke ponujajo svojim komitentom z namenom zadovoljitve njihovih želja in potreb. Učinkovita konkurenca je ključna za odprto tržno gospodarstvo, saj temelji na cenejšem in kvalitetnejšem blagu, potrošnikom pa omogoča večjo izbiro (Ritter, Silber, & Udell, 2003). Cetorelli (2001) je ugotovil, da pri analizi vloge konkurence v bančništvu ne smemo omejevati njenega vpliva na kreditnem

trgu, ampak podpirati širši pristop, ki upošteva dejstvo, da posebne značilnosti bančnega sektorja, kot je na primer struktura trga, vplivajo tudi na različne dimenzije drugih sektorjev gospodarstva. Primeri takšne interakcije so heterogeni učinki na potencial rasti in tržna struktura drugih industrijskih sektorjev. Zato ima ureditev bančnega sektorja lahko pomemben učinek na ravnanje podjetij v drugih panogah.

Zgodovinsko gledano je bilo bančništvo izjema glede striktno uporabe pravil konkurence. Konkurenca je bila nezaželena, za kar ima največji vpliv njena odgovornost za nestabilnost v bančnem sistemu. Kljub temu se je v zadnjih letih to mišljenje spremenilo. Konkurenčne sile v bančništvu so dejansko tako močne, da je neproduktivno, da bi se jim uprli. Današnje konkurenčne trge poganja »nevidna roka« Adama Smitha. Svetovna finančna kriza leta 2008 je dokazala, da je ta »nevidna roka« morda šla predaleč (Greenspan, 2011).

Konkurenca in ekonomski pogoji imajo pomembno vlogo pri določanju stabilnosti bank. Banke, ki se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, so manj stabilne od manjših bank in tistih, ki so osredotočene samo na eno dejavnost. Premalo ali preveč konkurence se odraža v večjem bančnem tveganju in večji finančni nestabilnosti. Nekatere banke vidijo izvajanje plačilnih storitev kot storitev, ki jim znižuje dobiček, zato prodajajo tudi ostale bolj dobičkonosne bančne storitve (Cornaggia, Mao, Tian, & Wolfe, 2015).

Produkcijska funkcija bank je podobna med bankami za različne tipe plačilnih instrumentov: za čeke, kreditne in debetne kartice ter denar. Posamezna bančna zaledna pisarna ima različne stroške, ki so odvisni od obsega ekonomije in lokalnih stroškov dela. Nedavne mednarodne raziskave so pokazale, da različni plačilni instrumenti počasi prihajajo na cenejše elektronske procese. Podatki prikazujejo, da se individualne banke ne razlikujejo precej v svojih plačilnih sistemih: vse ponujajo denar, plačilne in debetne kartice, torej vse tisto, kar naj bi posamezniki in poslovni uporabniki potrebovali za plačilo (Bolt & Humphrey, 2013).

Evropska komisija ima za glavni cilj učinkovitost finančnega trga EU in odstranitev preostalih gospodarskih ovir, tako da bi se finančne storitve lahko izvajale in bi pretok kapitala zahteval najnižje možne stroške (Bolt & Humphrey, 2013). Banke so se na to odzvale s prilagoditvijo njihovih strategij, iskanjem novih distribucijskih kanalov in spreminjanjem njihove organizacijske strukture. Naraščajoča konkurenca je bila tudi glavna gonilna sila v nedavnem procesu konsolidacije. Skupno število kreditnih institucij je še naprej padalo, kar je potrjevalo trend konsolidacije na trgu. Konec leta 2005 je bilo na trgu prisotnih 8.684 institucij, kar je pomenilo 10,9-odstotni padec v primerjavi z letom 2001 (Goddard & Wilson, 2009).

V Evropski uniji se je zlasti v zadnjih dvajsetih letih videla precejšnja deregulacija finančnih storitev, skupaj z vzpostavitvijo ekonomske in monetarne unije (v nadaljevanju EMU) ter

uvvedbo evra. Te spremembe so bile usmerjene k spodbujanju integracije, odstranitvi vstopnih ovir in spodbujanju tako konkurence kot učinkovitosti v bančnem sektorju EU. Vendar pa je več študij poudarilo, da je napredek enotnega trga finančnih storitev počasen, zlasti v sektorju trgovine na drobno, in so zaradi tega vprašljivi konkurenčni pogoji na bančnih trgih v EU. Evropska komisija je delovala predvsem na področjih protimonopolne zakonodaje, kartelov, združitvev in prevzemov in na področju dodeljevanja državne pomoči finančnim institucijam. Možni kompromis med konkurenco in stabilnostjo je vedno igral pomembno vlogo na ravni gospodarstva in s tem povezano vprašanje ali določena stopnja tržne moči pozitivno vpliva na to, da banka opravlja manj tvegane posle (European Central Bank – v nadaljevanju ECB, 2009).

Regulativni dogodki so pomemben dejavnik oblikovanja strukture Evropskih bančnih trgov. Januarja 1993 se je z evropsko zakonodajo (Maastrichtska pogodba), ustvaril največji in najbolj odprt bančni trg na svetu, odpravile ali zmanjšale so se obstoječe ovire in uvedel se je enotni trg EU za finančne storitve. Številne študije so poskušale oceniti morebitne koristi enotnega trga. Cecchinijeva (1998) študija je prva analizirala primerjalne konkurenčne pogoje med EU bančništvom in finančnimi sistemi. Glavna predpostavka je bila, da enotni trg povzroča učinke, ki spodbujajo učinkovitost in konkurenčnost preko dveh poti: povečanje velikosti trga in višjo stopnjo konkurence. Nekaj let po objavi teh dognanj, so številne študije poskušale oceniti vpliv regulatornih ukrepov EU na bančni sektor. Nedavni empirični dokazi kažejo, da so zakonodajne spremembe na ravni EU prispevale k integraciji evropskega bančništva in finančnih trgov (Goddard & Wilson, 2009). Obstaja nekaj dokazov integracije na področju denarja, obveznic in kapitalskih trgov. Vendar pa večina empiričnih študij kaže, da značilne ovire pri povezovanju bančnih trgov še vedno obstajajo (Berger, Demircuc-Kunt, Levine, & Haubrich, 2004).

Bushman et al. (2016) so v svoji raziskavi na temo merjenja konkurence, sprejemanja odločitev in tveganja prišli do naslednjih zaključkov: ugotovili so, da se s tem, ko značilno naraste konkurenca, zmanjšajo ovire za vstop. Ugotovili so še, da se tveganje, s katerim se srečuje posamezna banka, poveča, če je konkurenca večja. Konkurenca je povezana z značilno višjim tveganjem posamezne banke, kar vpliva na njeno zmanjšanje kapitala in višino sredstev.

2.1 Posebnosti bank

Posebnost bank je ta, da so občutljive na nestabilnosti. Ocenjujejo dobičkonosnost ter preživetje projektov podjetij in posameznikov. Na podlagi informacij, ki jih prejmejo od podjetij in posameznikov o projektih, banke dodelijo posojila. Na strani sredstev so zaradi količine naložb posojil, ki jih potencialni posojilojemalci niso sposobni plačevati, občutljive na preveliko prevzemanje tveganj. Na strani obveznosti pa se banke zanašajo v veliki meri

na kratkoročno povpraševanje po depozitih. Te depozite zbirajo in jih nato vlagajo v dolgoročna posojila podjetjem in posameznikom (Carletti, Cerasi, & Daltung, 2007).

Zaradi kompleksne strukture bank ter zaradi neposrednih in posrednih povezav med bankami lahko pride do nestabilnosti bank. Nestabilnost pa je povezana s solventnostjo bank. Banke so solventne, če so sposobne dolgoročno poravnati svoje zapadle dolgoročne obveznosti. Ko pa banke postanejo nesolventne, kar je posledica nestabilnosti, te niso več sposobne dolgoročno poravnati zapadlih dolgoročnih obveznosti. Slednje privede do propada banke in celotnega bančnega sistema (Carletti et al., 2007).

Učinek nesolventnosti in s tem tudi možnost propada bank se lahko širi tudi po ostalem delu finančnega sektorja in s tem ogrozi sistemsko stabilnost ostalih bank, kar privede do sistemske krize. Do tega pride, če propad ene banke (ali več) oziroma tudi samo izdajanje slabih novic o stanju solventnosti banke vodi do propada drugih bank ali celotnega bančnega sistema (Carletti et al. 2007). Banke so pomembne za gospodarstvo in finančni sistem. V primeru prenehanja njihovega delovanja, se sodobno gospodarstvo ustavi. Posebne so zaradi ključne vloge, ki jo imajo v gospodarstvu. Naloga bank je opravljanje bančnih storitev (Bossone, 2000).

Banke na strani sredstev bilance stanja sprejemajo depozite prebivalstva. To je oblika varčevanja, ki posamezniku omogoča oplemenitev prihrankov z ugodno obrestno mero. Na podlagi tega lahko banke odobrijo posojila, ki so zabeležena na strani obveznosti bilance stanja bank. Posojilo je dolg, ki ga banka kot posojilodajalec izroči posojilojemalcu. Posojilojemalec pa se skladno s posojilno pogodbo zaveže, da bo ta sredstva vrnil skupaj z obrestmi, ki predstavljajo nadomestilo za uporabo denarja (Shaffer, 2004).

Banke tudi opravljajo storitve plačilnega prometa, posredujejo pri prenosu sredstev od varčevalcev k vlagateljem in storitve z vrednostnimi papirji, izvršujejo odplačila ter preverjajo in nadzorujejo naložbene projekte potencialnih posojilojemalcev pri odobritvi posojil ter spremljajo dejavnosti posojilojemalcev (Shaffer, 2004).

V vlogi finančnega posrednika imajo banke tri osnovne funkcije. Prva je zagotavljanje plačilnega sistema gospodarskim subjektom (gospodinjstvom, podjetjem, državi), s tem ko povezujejo zunanja in notranja plačilna sredstva različnih subjektov (Vives, 2010). Druga funkcija je preoblikovanje ročnosti. Banke v vlogi finančnega posrednika med posojilojemalci in vlagatelji na trgu kupujejo in prodajajo obveznice, delnice, kapital, ki jih nato preoblikujejo v druge finančne oblike, ki postanejo obveznosti banke. Preoblikovanje finančne oblike vlagateljem omogoča investiranje presežnih finančnih sredstev v obliki depozitov. Posojilojemalcem pa omogoča posojila (White, 2009). Ročnost preoblikujejo tudi med varčevalci in vlagatelji. Varčevalcem ponudijo kratkoročno možnost varčevanja, vlagateljem pa istočasno ponudijo dolgoročno možnost uporabe teh finančnih prihrankov.

Ročnost različnih finančnih instrumentov preoblikujejo tako, da uskladijo kratkoročne ponudbe finančnih instrumentov vlagateljev z dolgoročnimi potrebami posojilojemalcev. To je bistvenega pomena za gospodarstvo (Fišer, 2009). Tretja funkcija je znižanje transakcijskih stroškov, ki nastanejo ob sklenitvi finančnih pogodb in vključujejo stroške sklepanja pogodb, stroške iskanja informacij in stroške komunikacije, ki nastanejo ob sklenitvi finančnih pogodb. Banke transakcijske stroške znižajo s povečevanjem števila transakcij, gre namreč za izkoriščanje prednosti ekonomije obsega. To jim omogoča razpršitev fiksnih stroškov na večjo količino proizvodnje oziroma finančnih storitev (Beck, De Jonghe, & Schepens, 2010).

Banke so tudi ponudnik likvidnih sredstev za vlagatelje. Finančne presežke vlagateljev, ki so pripravljeni vlagati v vrednostne papirje kot nedenarno sredstvo, spremenijo v denar kot najbolj likvidno obliko sredstev. To vlagateljem omogoča, da denar porabijo za potrošnjo ali nakup kakšnega drugega finančnega sredstva. Posledično vloga bank kot ponudnika likvidnih sredstev za vlagatelje banke izpostavlja sistemskim krizam. Do tega pride zaradi neusklajene ročnosti med sredstvi in obveznostmi bank. Te so neposredno povezane med seboj skozi plačilni sistem in medbančni denarni trg (angl. *interbank market*). Na medbančnem denarnem trgu banke sodelujejo na podlagi likvidnostnih posojil in depozitov različnih ročnosti (Carletti et al., 2007).

2.2 Prednosti in slabosti konkurence v bančništvu

Raziskovalci so v zadnjih letih začeli analizirati dodatna vprašanja na področju bančne konkurence, s poudarkom na negativnem vidiku in tako začeli vzbujaati dvom o splošno ugodnem vplivu konkurence v bančništvu na ekonomijo. Raziskovalna prizadevanja so sprožila znak, da je potrebna razprava o prednostih in slabostih konkurence v bančništvu (Cetorelli, 2001).

Posledice v gospodarstvu, povezane s problemom, ki se nanaša na ureditev tržne strukture bančnega sektorja, so še posebej pomembne. Ali se konkurenca v bančništvu prenaša tudi na druga področja? Z drugimi besedami, ali večja konkurenca v bančnem sektorju vodi do nastanka konkurenčnejšega industrijskega sektorja? Kot navaja Cetorelli (2001), konkurenca v bančništvu lahko pomaga rasti v gospodarstvu, s tem ko daje prednost vstopu mladih podjetij.

Teorije industrijske organizacije kažejo, da vstopne ovire oblikujejo tržno strukturo. Bančna tržna struktura vpliva na razpoložljivost zunanjih financ, kar deluje kot vstopna ovira. Kljub temu pa, če narašča konkurenca v bančništvu, to vodi do večje ali manjše konkurence na industrijskih trgih, odvisno od tega, ali postavlja večje vstopne ovire, ali pa jih odpravlja. Po nekaterih empiričnih podatkih lahko tudi monopolistične banke povečajo rast podjetij v zgodnejših fazah. Monopolistične banke k financiranju mladih podjetij predvsem vzpodbudi

dobiček od podjetja, ko se bo podjetje uveljavilo, torej dobiček v prihodnosti. Vstop novih podjetij v zrelejših fazah bi s povečanjem tržne konkurence ogrozilo donosnost podjetij, ki so že dlje časa prisotna v panogi. Managerji bank na koncentriranih trgih imajo lahko zelo tesne odnose s strankami, s katerimi poslujejo že nekaj časa, kar lahko pripelje do tega, da strateške odločitve niso ravno povezane s ciljem maksimizacije dobička bank (Cetorelli, 2001).

Cetorelli (2001) je to analiziral s pomočjo podatkov, ki so zajemali 35 proizvodnih institucij iz 17 držav OECD. Ugotovil je, da so podjetja v sektorjih, ki so močno odvisna od zunanjega financiranja, večja v državah z bolj konkurenčno bančno industrijo. Kumar et al. (1999) ter Cetorelli in Gambera (2001) navajajo sledečo ugotovitev: Če ima konkurenčnost bank pozitiven ali negativen učinek na konkurenco v industriji, je učinek še posebej močen na sektorje, ki so bolj odvisni od financiranja bank. Zato Cetorelli (2001) preučuje, ali je konkurenčnost industrije v sektorjih zelo odvisna od zunanjega financiranja, in ali je višja ali nižja v državah z bolj konkurenčnim bančnim sektorjem. Glede na to, da so obrestne mere ugodnejše za stranke, s katerimi banke poslujejo že nekaj časa, je pričakovati, da bo učinek bolj viden v sektorjih s podjetji, ki so bolj odvisna od zunanjega financiranja. Če je učinek negativen, bi lahko sklepali, da tudi v sektorjih, kjer so podjetja odvisna od zunanjega financiranja, banke še vedno dovoljujejo vstop novih podjetij, s čimer se zmanjša konkurenca trga. Če je učinek pozitiven, bi to pomenilo, da konkurenca v bančništvu povečuje konkurenčnost sektorjev. Ne glede na učinek konkurence v bančništvu na velikost podjetja, je bilo ugotovljeno, da so v državah z nižjo konkurenco v bančnem sektorju, podjetja v manj odvisnih sektorjih približno štirikrat toliko velika kot so podjetja, ki so bolj odvisna od financiranja bank.

2.2.1 Prednosti konkurence v bančništvu

Učinkovit finančni sistem razporeja resurse s čim manjšimi stroški. Konkurenca pomaga doseči to učinkovitost, zlasti stroškovno učinkovitost (vključno s produktivno učinkovitostjo) in razporeja učinkovitost (optimalna dodelitev sredstev). Mnoge raziskave kažejo, da je konkurenca med bankami dobra za industrijo in gospodarstvo. Stiroh in Strahan (2003) sta raziskovala soodvisnost med uspešnostjo in rastjo bančne industrije po deregulaciji v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) v osemdesetih letih. Ugotovila sta, da je deregulacija spodbudila premik tržnega gospodarstva od manj učinkovitih do bolj učinkovitih. Carlson in Mitchener (2006) sta pokazala, da konkurenca pozitivno vpliva na stabilnost. Ugotovila sta tudi, da je širitev bančnih podružnic v ZDA povečala konkurenco v 20-ih letih 20. stoletja. Večja konkurenca je izločila neučinkovite banke, kar je botrovalo k bolj stabilnemu bančnemu sistemu. Podobno je tudi Mester (1987) ugotovil, da je večji tržni stik med bankami vodil k večji konkurenci in koristi za potrošnike.

Večja konkurenca pozitivno vpliva ne le na učinkovitost bančništva, temveč tudi na produktivnost realnega gospodarstva. Jayaratne in Strahan (1998) sta raziskovala konkurenco v ZDA, ki jo je sprožila odstranitev omejitev, povezanih z razvejanjem bančnih podružnic. Ugotovila sta, da se je rast proizvodnje in dohodka na prebivalca znatno povečala po deregulaciji bančne industrije. Evanoff in Ors (2008) sta ocenjevala spremembe stroškovne učinkovitosti po vstopu novih bančnih konkurentov na lokalne trge. Dokazala sta, da se obstoječe banke prilagodijo vstopu novih bank s tem, da izboljšajo svojo stroškovno učinkovitost. Večja konkurenca med bankami naj bi vplivala na izboljšanje učinkovitosti bank, znižala stroške, povečala dobiček in z dodajanjem kapitala prispevala k likvidnosti bank z dovoljenjem institucij, da lažje pokrivajo izgube iz posojil (Schaeck & Čihák, 2007).

Več študij napoveduje, da konkurenca izboljšuje nadzor bank in posledično tudi dodeljevanje kreditov. Boot in Thakor (2000) navajata, da konkurenca prisili banke, da se osredotočijo na dejavnosti, ki so manj nagnjene k cenovni konkurenci, kot je na primer poslovanje s strankami. Dell'Ariccia in Marquez (2004) sta pokazala, da konkurenca tudi povečuje sektorsko specializacijo. Specializacija pomaga bankam, da se izognejo cenovni konkurenci, tako da vlagajo v aktivnosti, ki jim omogočajo, da bolje spoznajo posojilojemalce in jim ponudijo prilagojene storitve. Degryse in Ongena (2007) sta empirično dokazala, da konkurenca ne le znižuje obrestne mere za posojilojemalce, temveč tudi izboljšuje dostop do kreditov za posojilojemalce, ki bi sicer kredit težje dobili. Pokazala sta, da banke krepijo odnose s posojilojemalci, ko se ti soočajo z močnejšo konkurenco.

Kot navaja Cetorelli (2001) v svojem zapisu, je bilo v zadnjih letih odprtih veliko razprav o gospodarski vlogi konkurence v bančnem sektorju. Splošno prepričanje naj bi veljalo, da omejevanje konkurenčnih sil vodi v zmanjšanje dobrobiti za potrošnika, saj poveča učinkovitost bank in poveča trdnost (stabilnost) bank. Banke z monopolno močjo bi svoj položaj izkoriščale, s tem da bi zaračunavale višje obrestne mere za posojila in ponujale nižjo obrestno mero na depozite. Višje obrestne mere za posojila bi stranke prisilile v to, da bi ti vstopali v bolj tvegane projekte, kar bi slabilo stabilnost kreditnih trgov in povečalo verjetnost propada bančnega sistema. Višje obrestne mere bi tudi omejile investicije podjetij v raziskave in razvoj, kar bi upočasnilo proces tehnoloških inovacij in rast produktivnosti.

2.2.2 Slabosti konkurence v bančništvu

Nasprotno pa je nekaj raziskav, ki so pokazale, da konkurenca lahko poveča tveganje bank, kar pripelje do zmanjšane stabilnosti v bančništvu. Vives (2010) je pokazal, da večja konkurenca poveča naval na banke. Če je konkurenca med bankami velika, imajo te manj možnosti za ublažitev čezmernih dvigov. Vives predlaga, da morajo regulatorji krepiti kapitalske zahteve bank, ko se konkurenca poveča.

Medtem ko konkurenca večinoma prinaša korist, saj so posojila subjektom lažje dostopna, lahko tudi vodi k temu, da banke znižajo kreditne standarde in imajo v svojem portfelju bolj tvegana sredstva (Altunbas, Manganeli, & Marques-Ibanez, 2011). Konkurenca lahko tudi poveča tveganje. Keeley (1990) trdi, da konkurenca niža franšizno vrednost bank. Banka, ki nima kaj izgubiti, je vzpodbujena, da stavi veliko in išče dobiček z izrazitim tveganjem. Več empiričnih študij je podprlo ta argument. Z uporabo podatkov za španski bančni sistem so Jiménez, Lopez in Saurina Salas (2007) z Lernerjevim indeksom ugotovili, da višja tržna moč banke zmanjša njeno tveganje (merjeno z neuspešnimi razmerji komercialnih posojil). Beck et al. (2010) so ugotovili, da je ta učinek najmočnejši v državah z nekoncentriranimi bančnimi trgi, strožjo dejavnostjo omejitve in izrazitim grupiranjem v strukturi prihodkov.

Vendar pa konkurenca ni izključno odgovorna za nestabilnost bank. Panika, ki temelji na navalu na banke, se lahko zgodi tudi v primeru prisotnosti monopola v bankah (Chang & Velasco, 2001). Boyd in De Nicolo (2005) trdita, da konkurenca znižuje obrestne mere za bančna posojila, kar zmanjšuje nevarno obnašanje posojilojemalcev in omogoča dajanje posojil varnejšim. Drugi argument je, da konkurenca pomaga močnejšim bankam pridobiti tržni delež (Boot & Marinč, 2009), močne banke pa vodijo k stabilnejšemu bančnemu sistemu.

V zvezi s tveganjem sta Schaeck in Čihák (2007) s Panzar-Rosse H-statistiko pokazala, da imajo banke višji delež kapitala, ko je konkurenca velika. Pokazali so tudi, da omejevanje bančne konkurence ovira finančno stabilnost bank. Schaeck, Čihák in Wolfe (2009) so ugotovili, da zmanjšanje konkurenčne aktivnosti (merjeno s Panzar-Rosse H-statistiko) povečuje verjetnost krize. Podobno so Beck et al. (2006) ugotovili, da so gospodarske krize manj verjetne v koncentriranih bančnih sistemih z manj omejitvami pri konkurenci v bančništvu (nižje vstopne ovire) in bančnih aktivnostih. Torej, ko nacionalne institucije spodbujajo konkurenco, to zmanjša njihovo možnost za propad.

Različne študije uporabljajo različne spremenljivke za konkurenco. Indeksi koncentracije, kot je indeks HHI, ne merijo konkurenčnega ravnanja bank (Carbó-Valverde, Rodríguez-Fernández, & Udell, 2009). Konkurenca med nekaj velikimi bankami je lahko ostra, konkurenca med številnimi geografsko ločenimi majhnimi bankami pa je lahko omejena. Zato sta Lernerjev indeks in Panzar-Rosse H-statistika boljša modela za merjenje konkurenčnosti bančne aktivnosti.

Beck (2010) ugotavlja, da večina empiričnih študij ocenjuje obdobja stabilnosti relativnih finančnih sredstev z izrazitimi konsolidacijskimi trendi. To ogroža veljavnost teh ugotovitev v času svetovne recesije, kar pomeni, da lahko v normalnih časih prevladujejo pozitivni učinki konkurence, v času finančne krize pa ne.

Konkurenca lahko okrepi bančni sistem bolj na dolgi rok kot pa kratkoročno. V kratkem času lahko spremembe povzročijo nestabilnost, ker banke še niso prilagojene novemu okolju in pot do ravnotežja lahko povzroča tveganja (Boot & Marinč, 2007). Zlasti Demirgüç-Kunt & Detragiache (2001) sta pokazala, da liberalizacija negativno vpliva na stabilnost bančnega sistema. Pokazala sta, da je negativen odnos med liberalizacijo in stabilnostjo šibkejši v državah z močnim institucionalnim okoljem. Države z visoko stopnjo korupcije, nizkim spoštovanjem pravne države in slabim spoštovanjem pravil morajo zato pazljivo uvesti finančno liberalizacijo.

Konkurenca torej povečuje učinkovitost, vendar ne nujno bančne stabilnosti. Organi za konkurenco bi morali v časih finančne stabilnosti nepopustljivo uporabljati politiko konkurence. Kljub temu bi morala EU zaradi preprečitve ogroženosti gospodarske krhkosti okrepiti svoje regulativno in pravno okolje. Z drugimi besedami, stabilnost v bančništvu se ohranja le v prisotnosti močne institucionalne uredite (tj. nizka stopnja korupcije, spoštovanje pravne države), ki podpira konkurenco.

Raziskovalci so v zadnjih letih začeli analizirati dodatna vprašanja na področju bančne konkurence, s poudarkom na negativnem vidiku in tako začeli vzbuja dvom o splošno ugodnem vplivu konkurence v bančništvu na ekonomijo. Raziskovalna prizadevanja so sprožila znak, da je potrebna razprava o stroških in prednostih konkurence v bančništvu (Cetorelli, 2001). Ob prisotnosti večje konkurence v bančništvu je pomembno vedeti, ali finančna vključenost še vedno lahko spodbuja povprečno stabilnost bank. V državah z bolj kakovostnimi institucijami, je učinek finančne vključenosti na stabilnost bank bolj izrazit, medtem ko je v primeru večje konkurence v bančništvu, vseobsegajoče bančništvo še vedno koristno za stabilnost bank. Študije kažejo na to, da ostrejša konkurenca ne spodbuja samo bank, da te ne pridobijo toliko informacij o posojilojemalcih (Dell'Ariccia & Marquez, 2004), temveč jih tudi usmeri k bolj tveganim in nepozornim strankam (Hauswald & Marquez, 2006). Torej, če je konkurenca večja, imajo banke v svojem portfelju tvegane posojilojemalce, kar ogroža njihovo stabilnost. Martinez-Miera in Repullo (2010) sta pokazala, da je pri nižji korelaciji kreditnih neplačil, večja konkurenca v bančnem sistemu škodljiva za bančno stabilnost.

3 PRISTOP EVROPSKE UNIJE K POLITIKI KONKURENCE

Ključno vprašanje v zvezi s konkurenco in stabilnostjo v bančništvu je povezano s tem, kako konkurenčna pravila posegajo v bančništvo v času slabih gospodarskih obdobj, ko imajo lahko propadi bank vpliv na celotno gospodarstvo. Stabilnost v bančništvu v slabih časih je najpomembnejša skrb, vladne in regulativne intervencije so pri reševanju bank takrat nepogrešljive. To pa ima za posledico izkrivljanje konkurence vsaj na kratek rok. Boljši pristop h konkurenčni politiki je omogočiti pustiti trpeti konkurenco na kratek rok, če je tako zagotovljena finančna stabilnost in če bodo organi konkurence le-to obnovili na dolgi rok.

Za ovrednotenje posledic pristopa k politiki konkurence v normalnih gospodarstvih in gospodarstvih v težavah, ocenjujemo tri stebre politike konkurence v evropskem bančništvu (antikartelna politika, politika združevanj in nadzor državne pomoči) (Hasan & Marinč, 2013).

V času svetovne finančne krize bančni nadzorniki niso imeli dovolj orodij za prestrukturiranje neuspešnih bank. Razdrobljena nadzorna struktura je imela negativen vpliv na finančno stabilnost, ki jo je sprožilo posredovanje državnih vlad, ki so neuspešne banke podprle predvsem preko širokega okvira državnih pomoči (Marinč & Razvan, 2012).

Politika konkurence v evropskem bančništvu je bila v tem času prizanesljiva, kljub temu, da ni bila odsotna. V izogib nadaljnji razdrobitvi evropskega bančništva se je Evropska komisija, kot pristojni organ za konkurenco med krizo, v sodelovanju z državno pomočjo nacionalnih vlad vključevala v procese prestrukturiranja bank na evropski ravni. Evropska komisija je uveljavila prizanesljiv okvir kontrole državne pomoči, vendar je stroga politika združevanja in boja proti kartelom, ki naj bi izkrivljala konkurenco na dolgi rok, še bolj razdrobila evropski bančni sistem (European Commission, 2010).

Potrebne so izboljšave tega pristopa. Okrepljen okvir za bančno regulacijo, nadzor in reševanje bi lahko ublažil potrebo po spremembi politike konkurence v času kriz. To se je do določene mere storilo z Bančno unijo. Kljub temu imajo bančni regulatorji več znanja in informacij kot organ za konkurenco, ko gre za varovanje stabilnosti bančnega sistema. Zato je potrebno okrepiti vlogo regulatorjev in nadzornikov Evropske banke (npr. EBA in ECB), vzpostaviti organe EU za obnovo bank in povečati komunikacijo z organi konkurence. EU mora racionalizirati vloge in cilje svojega organa za konkurenco. Trenutno številni cilji konkurenčne politike EU dopuščajo precejšnjo diskrecijo. Diskrecijska pravica je lahko upravičena pri neznanih dogodkih, vendar lahko tudi spodbuja lobiranje v korist močnejših igralcev, ne glede na to, ali gre za države ali banke (European Commission, 2010).

3.1 Strukturni ukrepi za krepitev konkurence

Politika konkurence bi morala presegati slepo izvajanje rigidnih pravil in se osredotočiti na strukturne ukrepe, ki povečujejo konkurenco. Indeksi koncentracije niso popolne spremenljivke za konkurenčno ravnanje, zato se politika konkurence ne more zanašati zgolj na omejitve indeksov koncentracij (Claessens, 2009).

Boljši način za opredelitev stopnje konkurenčnega ravnanja v bančništvu so strukturne konfiguracije. Politika konkurence EU se osredotoča na izenačevanje konkurenčnih pogojev, zagotavljanje prostega vstopa in izstopa ter vzpostavitev institucionalnega okolja z enakim dostopom do skupnih storitev za vse banke. Kljub temu Evropa še vedno nima skupnega trga finančnih storitev. Potrebno bo še bolj uskladiti regulativne prakse in pravne

okvire v državah EU. Največji izziv predstavljajo usklajevanje nacionalnih nadzornih organov in vlad, mehanizmov za zaprtje bank, shem depozitnih zavarovanj, davčnih sistemov in obsežnih državnih jamstev (Hasan & Marinč, 2013).

Evropska komisija je ocenila konkurenčne težave na trgih maloprodajnega bančnega sektorja za plačilne sisteme, plačilne kartice in bančne produkte za prebivalstvo. V oceni so bili ugotovljeni visoko koncentrirani trgi za plačilne sisteme in plačilne kartice v več državah EU, velike razlike v zaračunanih stroških ter visoka in trajna dobičkonosnost pri izdaji kartic. V študiji so bile ugotovljene tudi številne prakse, ki ustvarjajo ovire za vstop na trge produktov bančništva na drobno, zlasti izključitve iz obstoječih kreditnih registrov in sodelovanje med bankami. Banke so se ukvarjale tudi s povezovanjem izdelkov in mobilnostjo strank (npr. stroški zamenjave računa) (European Commission, 2012).

Bančni regulatorji in organi za konkurenco si morajo prizadevati za zmanjšanje ovir za vstop v bančni sistem EU. Zlasti bi morali zmanjšati kupčeve stroške menjave banke. Eden od načinov je prek prenosljivosti računa. Ta precej visok strošek bi se lahko z razvojem informacijske tehnologije lahko znatno zmanjšal. Velike in manjše banke bi si lahko izmenjevale informacije. Lahko bi si tudi delile sisteme upravljanja s tveganji, ravnanjem z gotovino in plačilnimi sistemi. Ti ukrepi bi lahko zmanjšali ovire za vstop zlasti za majhne banke (Independent Commission on Banking, 2011).

3.2 Antikartelna politika

Banke tekmujejo in sodelujejo na več trgih in poslovnih segmentih. Sodelovati bi morale tudi pri vzpostavljanju skupnih storitev, kot je na primer plačilna in procesna infrastruktura, pri izmenjavi informacij preko kreditnih pisarn in okrepiti zaupanje javnosti v finančni sistem, kar je pomembno za kakovost delovanja bank in nemoteno delovanje celotnega gospodarstva. Nekatere banke lahko še vedno poskušajo sodelovati v drugih postopkih z edinim namenom omejevanja konkurence. Njihovo sodelovanje v več dejavnostih lahko olajša protikonkurenčno ravnanje zaradi povečane nevarnosti ukrepov na več trgih (Bernheim & Whinston, 1990) in boljšega prepoznavanja podjetij (Matsushima, 2001; Greve, 2008).

Pravni okvir EU za preprečevanje kartelov temelji na Pogodbi o delovanju Evropske unije. Ta prepoveduje vse sporazume med podjetji, sklepe podjetniških združenj in usklajena ravnanja, ki lahko vplivajo na trgovino med državami članicami in katerih cilj ali učinek sta preprečevanje, omejevanje ali izkrivljanje konkurence na skupnem trgu. V zgodovini je znanih več primerov. Osem avstrijskih bank je tvorilo verjetno največji bančni kartel EU, imenovan »Klub Lombard«. Začelo se je pred letom 1994 in je trajalo do junija 1998, vključen je bil celoten avstrijski bančni sistem. Banke so se ukvarjale z določanjem depozitnih, posojilnih in drugih obrestnih mer preko številnih odborov, vključenih je bilo

več ravni managementa bank. Evropska komisija je zbrala dovolj dokazov o tajnem dogovarjanju. Banke, ki so sodelovale pri preiskavi, so plačale 124 milijonov evrov. Drug kartel se je pojavil leta 1997 med nemškimi in nizozemskimi bankami. Temu je Evropska komisija naložila plačilo v višini 100 milijonov evrov globe. Sodelujoče banke so sodelovale pri določanju cen za menjavo valut (sklenile so 3-odstotno provizijo za nakup in prodajo valut evroobmočja) (Hasan & Marinč, 2013).

Naslednji primer vključuje Viso International in Mastercard, ki sta se dogovorila za zaračun nadomestil. Visa je pod pritiskom preiskave Evropske komisije predlagala reforme, ki so znižale stroške nadomestil za debetno kartico za več kot polovico. V pogajanjih z Evropsko komisijo se je Visa strinjala, da bo pokrila letna čezmejna multilateralna nadomestila. V primeru Mastercarda je Evropska komisija izdala odločbo in zahtevala, da Mastercard razveljavi morebitna multilateralna nadomestila za izmenjavo (kot nadomestila znotraj EGP in nadomestila za zamenjavo SEPA znotraj območja evra) (Hasan & Marinč, 2013).

Oktobra 2007 je Evropska komisija preiskovala kršitve, ki jih je podala Groupment des Cartes Bancaires in ugotovila, da je ta povečala stroške kartic, ki so jih izdale nove banke, ki so vstopale na trg. To je dejansko pomagalo velikim francoskim bankam. Evropska Komisija ni naložila nobenih glob, ampak je Groupment des Cartes Bancaires naročila naj preneha s svojo protikonkurenčno dejavnostjo (Hasan & Marinč, 2013).

3.3 Politike združevanja

Od leta 2000 se je skupno število kreditnih institucij v EU zmanjšalo v večini držav. Ob koncu leta 2005 je bilo 8.684 institucij, kar prikazuje relativni padec za 10,9 % v primerjavi z letom 2001 (ECB, 2009). Še nekaj let nazaj so bile operacije koncentracije v EU pretežno domače narave. Med letoma 1993 in 2003 je število združitvev, ki vključujejo domače kreditne institucije predstavljalo približno 80% celotne konsolidacijske dejavnosti v EU. Kasneje se je dinamika domače konsolidacije sčasoma upočasnila, medtem, ko vrednost čezmejnih bančnih storitev in prevzemov narašča in dosega rekordne ravni (Walkner & Raes, 2005).

Nadzor združitvev v EU določa velik okvir obvestil, smernic, najboljših praks in drugih praktičnih informacij, dopolnjuje temeljna zakonodajna besedila, ki opredeljujejo nadzor združevanja (European Commission, 2010). Koncentracija, ki bistveno ne ovira konkurence na skupnem trgu ali delu tega, zlasti kot posledica oblikovanja ali krepitev prevladujočega položaja, se razglasi za združljivo s skupnim trgom. V primeru skupnega vlaganja, je treba določiti njegovo združljivost s skupnim trgom EU. Evropska komisija določa združljivost v skladu, če dve ali več matičnih družb v veliki meri ohranita dejavnost na istem trgu kot skupno podjetje. Nadzor združitve vključuje nekatere osnovne postopke. V prvi fazi Evropska komisija preučuje koncentracijo z razsežnostjo Skupnosti in sprejema odločitve v

skladu s 6. členom ECMR. Evropska komisija odloči, ali koncentracija spada v uredbo o združitvah in če ne vzbuja resnih dvomov glede njene združljivosti s skupnim trgom, oziroma vzbuja resne pomisleke združljivosti s skupnim trgom. Če to drži, potem postopek preide v drugo fazo. V tej fazi Evropska komisija opravi podrobno oceno in izda dokončno odločitev. Evropska komisija lahko združitev odobri pod določenimi pogoji in obveznostmi. V nasprotnem primeru lahko Evropska komisija združitev prepove. Če povzamem, Evropska komisija lahko odobri združitev v primeru, da učinkovitost, povezana z združevanjem, izboljša konkurenco in koristi potrošnikov, s čimer preprečuje negativne učinke združitve na konkurenco (Hasan & Marinč, 2013).

Nekatere države imajo tudi posebne klavzule. Te klavzule omogočajo drugačno protikonkurenčno združitev, če se ena od družb, ki se združujejo, neizogibno giblje v smeri insolventnosti in izstopu iz trga. Združitve te vrste se nadalje ocenjujejo na podlagi treh meril: ali bi bilo podjetje prisiljeno zapustiti trg, če do združitve ne bi prišlo, ali je združitev najmanj protikonkurenčna možnost in ali bi premoženje neuspešnega podjetja, odšlo s trga, v primeru, da do združitve ne bi prišlo (OECD, 2009).

Leta 2001 je Evropska komisija zavrnila prevzem družbe Abbey National s strani Lyoyds TSB Group zaradi hudih protikonkurenčnih učinkov združitve. Združena banka bi namreč imela v lasti 27% trga osebnih tekočih računov in 17% trga bančnih storitev. Kljub temu obstaja več primerov, v katerih so banke v državah članicah EU poskušale zlorabiti izjeme pri nadzoru združevanja v prid glavni državni banki. Leta 1999 je banka Banco Santander želela pripojiti več portugalskih bank, vendar je portugalski finančni minister blokiral dogovor. Evropska komisija je nato odredila umik odločbe. Na koncu je portugalsko finančno ministrstvo doseglo dogovor z Banco Santander glede pogojev združitve (Parada, Alemany, & Planellas, 2009).

S krepitvijo prevladujočega igralca na trgu se lahko z združitvijo zmanjša konkurenca, kar ima za potrošnike negativen vpliv, ki se kaže v višjih cenah, manjši izbiri in zmanjšanju števila inovacij. Cilj organa za varstvo konkurence je preučiti predlagane združitve in preprečiti škodljive učinke na potrošnike. Če združitve presegajo nacionalne meje držav članic ali če presegajo določeno mejo v smislu globalne in evropske prodaje, se jih preučijo na ravni EU. Če ti pogoji niso izpolnjeni, so nacionalni organi za konkurenco v vsaki državi članici odgovorni za pregled združitev. Le nekaj domačih združitev je bilo preprečenih s strani nacionalnih organov. En primer je bila, kot že navedeno, združitev med Lloyds TSB in Abbey National, ki jo je prepovedala komisija konkurence v Veliki Britaniji leta 2001. Leta 1999 so portugalski organi preprečili prevzem portugalske skupine Champalimaud s strani Banco Santander Central Hispano (Carletti et al., 2007).

3.4 Nadzor državne pomoči

Več argumentov kaže na potrebo po nadzoru državne pomoči, ko gre za stabilnost bančne industrije EU. Neposredna ali posredna državna pomoč (na primer implicitna državna jamstva za banke, ki so prevelike, da bi jih pustili propasti), lahko banke prisiliijo, da bodo izvajale drugačne nedobičkonosne dejavnosti. Kot je tudi dejal Ben Bernanke (2010), da prevladujoče ustanove, ki so prevelike, da bi jih pustili propasti, ustvarjajo konkurenčne neenakosti, kar lahko najbolj produktivnim in inovativnim podjetjem prepreči napredek. Taka podjetja bi morala izstopiti.

Državna pomoč lahko tudi poveča tveganje bank. Če banke pričakujejo vladne rešitve, lahko na primer prevzamejo prekomerno tveganje. V tem pogledu morajo regulatorji skrbno spremljati banke, da preprečijo njihovo preveliko tveganje. V EU je nadnacionalni organ lahko bolje zaščiten pred lokalnimi političnimi pritiski in zato lahko dodeljuje državno pomoč in izvaja strožji nadzor državne pomoči kot nacionalne vlade ali lokalne oblasti. Pomembno je, da je državna pomoč v EU na splošno prepovedana. Glavni namen nadzora državne pomoči v EU je ohranjanje konkurence in spodbujanje trgovine na skupnem trgu EU kljub možnemu vladnemu posredovanju (Cheng & Van Cayseele, 2009).

Nadzor državne pomoči bi moral ohraniti enake konkurenčne pogoje med državami EU. Služiti bi moral povečanju čezmejne konkurence in krepitvi skupnih trgov za finančne storitve med EU. Brez nadzora državne pomoči se lahko razdrobljenost vzdolž državnih meja poveča, saj državna pomoč umetno krepí (neučinkovite) domače banke. Evropska komisija je pooblaščená za uporabo nadzora državnih pomoči v Evropi. Če ugotovi, da državna pomoč ni združljiva z notranjim trgom, lahko odpravi ali spremeni državno pomoč. Vendar pa lahko Svet Evropske unije soglasno prekliče Evropsko komisijo in dovoljuje državno pomoč, če obstajajo izredne okoliščine. Svetu Evrope na predlog Evropske komisije in po posvetovanju z Evropskim parlamentom dovoljuje sprejetje predpisov za uporabo nadzora državne pomoči. Če je ta nadzor nad državno pomočjo ključnega pomena za vzpostavitev skupnih pravil v državah EU in s tem pospeševanjem konkurence in trgovine, je včasih potrebna intervencija vlade, da se prepreči tržna nepopolnost in zagotovi pravična gospodarnost (Kroes, 2010).

Primer nezakonite državne pomoči je pomoč Bawag P.S.K. banki v Avstriji. Od leta 1995 do leta 2004 je izvajala tvegano naložbeno politiko, ki je privedla do hudih izgub in vodila k insolventnosti. Kot rezultat je ta banka doživela naval nanjo. Za ublažitev likvidnostne krize je avstrijski parlament banki zagotovil 900 milijonov evrov pomoči. Evropska komisija se je odločila, da je to jamstvo nezakonita državna pomoč. Trdila je, da pomoči ni mogoče utemeljiti s ciljem po odpravi resnih motenj v gospodarstvu države članice, ker Avstrija ni dokazala sistemskega vpliva morebitne plačilne nesposobnosti. Čeprav je Evropska komisija pogojno odobrila državno pomoč, so bili učinki omejevalni, vključene so bile odsvojitve

premoženja in omejene komercialne dejavnosti. Evropska pravila za nadzor državnih pomoči priznavajo cilje politike konkurence: ohraniti konkurenco, preprečevati moralni hazard, ohranjati finančno stabilnost in uspešno prestrukturirati šibke banke (Hasan & Marinč, 2013).

3.5 Protimonopolno delovanje in krizni karteli

Evropska komisija se je med svetovno finančno krizo zavzemala proti kartelom in ni sprostila protimonopolnega izvrševanja v bančništvu. Junija 2012 je bila banka Barclays s strani ameriških oblasti kaznovana za 360 milijonov dolarjev in za 59 milijonov dolarjev s strani Velike Britanije, zaradi manipuliranja LIBORJA in EURIBORA, bodisi z lažnimi predložitvami med postopkom določanja obrestne mere ali s spremembami, skupaj z ostalimi bankami, vključenimi v postopku določanja (European Commission, 2012).

Leta 2011 je Evropska komisija preučevala tudi zamenjave kreditnega tveganja (angl. *Credit Default Swap*, v nadaljevanju CDS) na informacijskem trgu in klirinškem trgu CDS. Na informacijskem trgu CDS je Evropska komisija preučila, ali je 16 bank z zbiranjem podatkov razkrilo cene. V nekaterih panogah lahko organ, pristojen za konkurenco tudi sprosti protimonopolno izvrševanje, kar omogoča krizne karte, to so karteli, v katerih podjetja na usklajen način zmanjšajo presežne zmogljivosti v omejenem časovnem intervalu (OECD, 2011). V času krize lahko namreč presežkovne zmogljivosti prisilijo podjetja, da se vključijo v drage cenovne vojne, ki lahko vodijo do masivnih izhodov iz gospodarstva, kar ima za posledico, da je trg manj konkurenčen kot prej. Začasni kartel lahko prepreči socialne težave, povezane z zlomom industrije in prinaša bolj konkurenčen trg po krizi. Na žalost se ta argument zlahka zlorablja, kar je glavni razlog, da ZDA prepovedujejo krizne karte (Hasan & Marinč, 2013).

Več argumentov je, da krizni karteli pomagajo pri bančnih krizah. Pojem, da krizni karteli rekonstruirajo presežne zmogljivosti v bančništvu ne drži. V krizah banke ne bi sodelovale v cenovnih vojnah, da bi izkoristile presežne zmogljivosti posojil in prisilile konkurente, da zapustijo trg. Nasprotno pa banke zmanjšajo posojilno dejavnost, konkurenca za posojilojemalce je na splošno slaba, predvsem zaradi izboljšane informacijske asimetrije na trgu. V času svetovne finančne krize je Evropska komisija izrazila jasen odnos do kriznih kartelov, in sicer, da ti na kratek rok škodujejo potrošnikom in na dolgi rok ne prinašajo koristi potrošnikom ali korporacijam. Banke, vključene v karte, se lahko usklajujejo in povečajo vstopne ovire ter povzročajo strukturna izkrivljanja na dolgi rok (Kroes, 2010).

Kljub temu, da so krizni karteli prepovedani, pa se lahko pojavijo implicitni krizni karteli. Na primer, organ pristojen za konkurenco, je bankam, ki so pridobile državno pomoč preprečil, da bi povečale svoj tržni delež z vključevanjem v cenovne vojne ali cenovnim vodstvom. Cilj je preprečiti nelojalno konkurenco preko državne podpore. Evropska

komisija je na primer leta 2008 med globalno finančno krizo skrbno uveljavila antikartelno politiko, vendar imajo lahko banke zdaj večje spodbude za sodelovanje v tajnih praksah (Hasan & Marinč, 2013).

3.6 Denarna politika Evropske Centralne banke

Ukrepi denarne politike, ki so v veljavi od sredine leta 2014, ko je ECB prvič uvedla široko zastavljene politike blažitve pogojev, vključno s sprostitvijo kreditnih razmer, so kot ključni dejavnik podprli okrevanje v evroobmočju. Obširni ukrepi denarne politike, kot so nakupi vrednostnih papirjev, ciljno usmerjene operacije dolgoročnejšega refinanciranja in nizke ključne obrestne mere, še naprej prispevajo h krepitvi realnega gospodarstva. Posojilni pogoji za gospodinjstva in podjetja so se zelo ublažili, opazen je porast kreditiranja, kar spodbuja skupno porabo v evroobmočju (ECB, 2017).

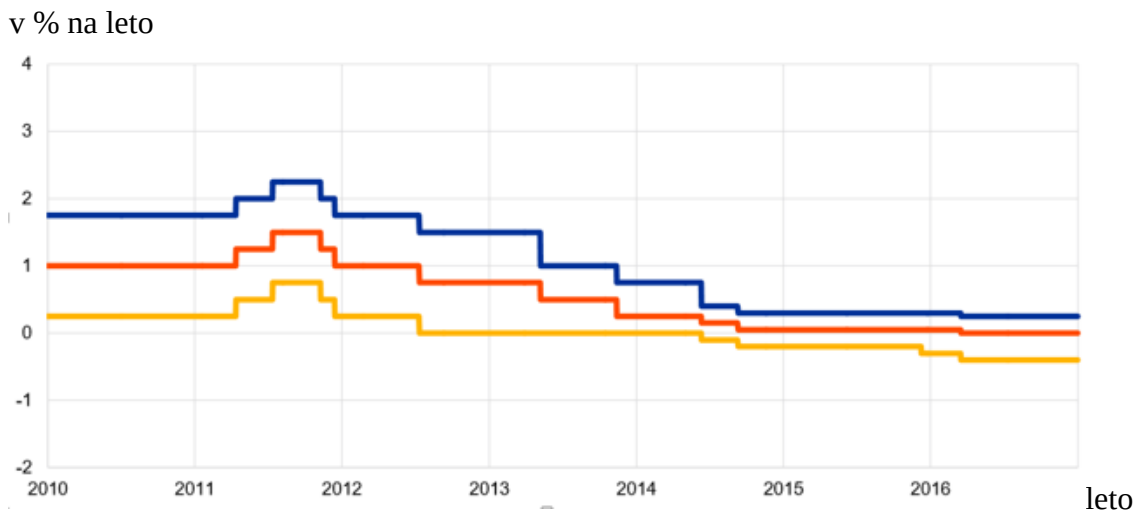
Ukrepi denarne politike ECB so močno vplivali na referenčno finančno premoženje. Nakupi vrednostnih papirjev in okolje nizkih obrestnih mer od sredine leta 2014 so prispevali k izrazitemu znižanju obrestnih mer denarnega trga in donosnosti državnih obveznic. Denarna politika ECB je pomagala tudi delno zaščititi razmere na trgih obveznic v evroobmočju pred naraščajočo donosnostjo državnih obveznic v ZDA ob koncu leta 2016. Ukrepi ECB so poleg tega vplivali na gibanja v drugih segmentih finančnih trgov. Tako so uravnoteževanje portfeljev in pozitivni makroekonomski učinki v povezavi z zelo veliko mero spodbujevalne naravnosti denarne politike verjetno podprli okrevanje tečajev delnic (ECB, 2017).

Ukrepi so na dva načina prispevali k znatnemu izboljšanju pogojev financiranja bank. Prvič, instrumenti bančnega financiranja so bili med tistimi skupinami finančnih sredstev, za katere je bilo značilno znatno znižanje srednjeročne do dolgoročne donosnosti. K temu so pripomogli učinki uravnoteževanja portfeljev, kar izhaja iz Evrosistemovih nakupov vrednostnih papirjev, ter učinki omejene razpoložljivosti, ker so banke izdale manj obveznic in si namesto tega izposojale v okviru ciljno usmerjenih operacij dolgoročnejšega refinanciranja. Skupni stroški dolžniškega financiranja za banke so se zato močno znižali. Drugič, banke so nadaljevale z nadomeščanjem dražjega, kratkoročnega tržnega financiranja s financiranjem iz ciljno usmerjenih operacij dolgoročnejšega refinanciranja (ECB, 2017).

Skupni učinek programa nakupa vrednostnih papirjev in negativne obrestne mere za odprto ponudbo mejnega depozita na dobičkonosnost bank je bil omejen, ker so se učinki na različne komponente prihodkov bank v veliki meri medsebojno izravnali. Po eni strani sta oba ukrepa znižala obrestne mere za številna finančna sredstva in zmanjšala obrestne marže ter s tem prispevala k nižjim neto obrestnim prihodkom. Po drugi strani je povečanje tržne vrednosti državnih obveznic v imetju bank ustvarilo kapitalske dobičke. Poleg tega so pozitivni učinki ukrepov denarne politike na gospodarske obete prispevali k povečanju obsega posojil in izboljšanju kreditne kvalitete (ECB, 2017).

Na sliki 1 je razvidno, kako so se v obdobju od konec leta 2011 naprej nižale obrestne mere, tako za odprto ponudbo mejnega posojila, kot tudi za odprto ponudbo mejnega depozita in za operacije glavnega refinanciranja.

Slika 1: Obrestne mere po letih

Legenda:

- Obrestna mera za odprto ponudbo mejnega posojila
- Obrestna mera za odprto ponudbo mejnega depozita
- Obrestna mera v operacijah glavnega financiranja

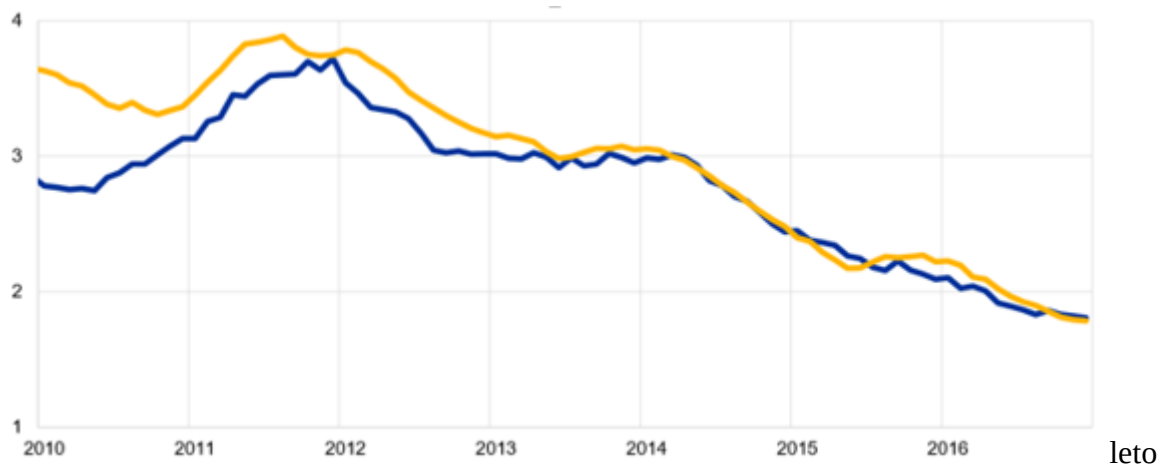
Vir: ECB, ECB annual report 2016, 2017.

K izboljšanju denarne in kreditne dinamike so še naprej prispevale nizke obrestne mere in ukrepi denarne politike ECB. Rast denarja se je v letu 2016 stabilizirala na visoki ravni, rast kreditov pa je še naprej postopno okrevala (ECB, 2017).

Banke od junija 2014 zmanjševanje stroškov svojega financiranja prenašajo naprej v obliki nižjih posojilnih obrestnih mer, ki so prav tako dosegle rekordno nizke vrednosti, kot je razvidno iz slike 2. Od začetka junija 2014, ko je ECB začela izvajati ukrepe za sprostitev kreditnih razmer, do decembra 2016 so se skupne bančne obrestne mere za posojila nefinančnim družbam in gospodinjstvom znižale za okrog 110 bazičnih točk. Slika 2 prikazuje bančne obrestne mere za posojila nefinančnim družbam in gospodinjstvom. Razvidno je, da so se obrestne mere od konec leta 2011 nižale ter da so razlike v obrestnih merah za posojila nefinančnim družbam in gospodinjstvom med državami še naprej majhne. (ECB, 2017).

Slika 2: Bančne obrestne mere za posojila nefinančnim družbam in gospodinjstvom

v % na leto

Legenda:

- Posojila nefinančnim družbam
- Stanovanjska posojila gospodinjstvom

Vir: ECB, ECB annual report 2016, 2017.

Eden od učinkov zakonodajnih sprememb je bil pospešitev trenda s pomočjo konsolidacije, kar se je pokazalo pri zadnjem valu združitvev in prevzemov. Z vidika politike je težko vedeti, kakšne vplive imajo te strukturne spremembe na konkurenčno okolje, ter kako vplivajo na učinkovitost in stabilnost bančnih trgov. Po eni strani je pričakovati, da bo povečana koncentracija okrepila tržno moč in s tem ovirala konkurenco. Po drugi strani pa bi lahko trdili, če so združitve in prevzemi bank povzročeni zaradi ekonomij obsega, lahko povečana koncentracija pospeši izboljšanje učinkovitosti. Vprašanje o povečani koncentraciji na trgu in njen vpliv na konkurenco in posredno stabilnost bančnega sektorja v EU je pomembno v obdobju ponovnih regulatornih prizadevanj za odpravo preostalih ovir in zvišanih domačih in čezmejnih dejavnosti združitvev in prevzemov. Kljub mešanim rezultatom zakonodajnih sprememb v EU je spodbujanje konkurence še vedno pomembno. Evropska komisija je v Beli knjigi o finančnih storitvah navedla, da so glavni cilji: konsolidacija integriranega, odprtega, konkurenčnega in ekonomsko učinkovitega finančnega trga EU in odstranitev preostalih gospodarsko pomembnih ovir, tako da je zagotovljeno izvajanje finančnih storitev in je prost pretok kapitala po vsej EU ob najnižjih možnih stroških (ECB, 2017).

Na splošno politika konkurence pomeni uporabo pravil za prepričanje, da podjetja tekmujejo med seboj in prodajajo svoje izdelke potrošnikom po ugodnih cenah in inovirajo. Sedanja politika konkurence na ravni EU temelji na reformi komisije iz leta 2004. Skladno s to zakonodajo bi bili postopki, ki bi bistveno ovirali učinkovito konkurenco, zlasti kot posledico ustvarjanja ali krepitev prevladujočega položaja, razglašeni za nekompatibilnega

s skupnim trgom. Pri postopkih pod določenimi mejnimi vrednostmi prometa in prodaje je običajno nacionalni organ za konkurenco v državah članicah EU pristojen za preverjanje zadeve in uveljavljanje konkurenčne politike (ECB, 2017).

V zadnjih letih je vloga oddelka za varstvo konkurence v Evropski komisiji postala bolj proaktivna; komisija je izvedla posebne poizvedbe v sektorjih, kjer so še vedno prisotne velike ovire za konkurenco. Na primer, leta 2007 je preiskava bančnega poslovanja s prebivalstvom poudarila številne pomisleke, še posebej na področju evropskih plačilnih kartic in v kreditni bazi podatkov. Uporaba politike konkurence se običajno nanaša na združitve, karte, zlorabo prevladujočega položaja in državne pomoči. Regulatorni koncerni so vedno igrali pomembno vlogo glede združitvev in kartelov v EU. Tudi državna pomoč postaja čedalje bolj aktualno vprašanje (ECB, 2017).

4 MODELI ZA MERJENJE KONKURENCE

Obstajajo različni načini za oceno konkurence in konkurenčnih položajev podjetij, ki delujejo na trgu. Pristope lahko razdelimo na dve veliki skupini: strukturni in nestrukturni modeli za merjenje konkurence. Strukturne modele lahko naprej delimo še na formalne in neformalne. Strukturne metode temeljijo na teoriji industrijske organizacije, nestrukturne metode pa temeljijo na pristopih nove empirične industrijske organizacije (Bikker & Haaf, 2002).

V zadnjih letih so analize konkurence organov EU v glavnem osredotočene na oceno horizontalnih združitvev. Niz smernic dopolnjuje Uredbo o združitvi s strani Evropske Komisije in pojasnjuje pristop komisije za presojo koncentracije v okviru regulacije združitvev. Testirajo, ali je združitev občutno ovirala učinkovito konkurenco, zlasti kot posledica ustvarjanja ali krepitev prevladujočega položaja na skupnem trgu ali na delu tega. Smernice tudi pojasnjujejo zanimanje komisije pri ocenjevanju tržnih deležev in stopnje koncentracije, ker zagotavljajo koristne prve podatke o strukturi trga in pomembnost konkurence obeh udeležencev združitve ter njihovih konkurentov. Natančneje, komisija najprej opredeli ustrezne geografske in proizvode trge in nato izračuna tržni delež in HHI (Official Journal of European Union, 2017).

4.1 Pregled literature

Zdi se, da nedavne akademske raziskave dajejo prednost nestrukturnim modelom v kontekstu nove empirične industrijske organizacije. Ta predpostavlja, da lahko faktorji poleg vpliva na tržno strukturo in koncentracijo, vplivajo tudi na konkurenčno vedenje, kot so vstopne in izstopne ovire in na splošno konkurenčnost trga (Baumol & Bailey, 1984).

Za razliko od strukturnih pristopov, kjer konkurenčno okolje ni upoštevano, se pri nestrukturnih pristopih konkurenca običajno meri z metodo cenovnih pribitkov z Lernerjevim indeksom monopolne moči in korelacije stroškov inputa s cenami outputa s Panzar-Rosse H-statistiko (Baumol & Bailey, 1984). Verjetno najbolj pomembna prednost nestrukturnih modelov je, da a priori ne predpostavljajo, da koncentrirani trgi niso konkurenčni, ker lahko izpodbojnost vpliva na obseg potencialne konkurence in ne nujno tržne strukture. Druga prednost nestrukturnih modelov je, da ni treba določiti geografskega trga, saj obnašanje posamezne banke kaže njeno tržno moč (Goddard & Wilson, 2009).

Raziskava, ki je merila stopnjo konkurence med italijanskimi bankami v obdobju med 1986 in 1996, je temeljila na Panzar-Rosse H-statistiki (Coccorese, 2008). Banke so bile razporejene v tri skupine, in sicer glede na njihovo velikost. Študija je uporabila celotne prihodke kot odvisno spremenljivko, model je bil ustvarjen za vsako opazovano leto. Rezultati so pokazali, da so koeficienti za faktor ceno vedno pozitivni in statistično značilni. Zaključek te študije je bil, da so italijanske banke v obdobju 1988–1996 delovale pod monopolistično konkurenco in so bile v dolgoročnem ravnotežju v samo štirih opazovanih letih.

Dick in Hannan (2010) sta postavila dve vrsti ugotovitev: prvič, preprosto »HHI pravilo« se uporablja na način, da se zlahka prepozna primere, ki potrebujejo dodaten in bolj celovit nadzor. In drugič, trdita, da je en možen razlog uporabe nezahtevnih metod v analizi konkurence na strani oblasti povezan z vprašanji, specifičnimi za panogo. Nanaša se namreč na težave, ki se pojavljajo v opredelitvi inputov in outputov za banke. Nazadnje, ostali možni razlogi na primer vključujejo prisotnost visokih menjalnih stroškov v bankah in težave pri opredelitvi geografskih trgov in ustreznih potrošnikov.

Gischer in Stiele (2009) sta z metodo Panzar-Rosse preučevala konkurenco v bančništvu v Nemčiji od leta 1993 do 2002. V svojo raziskavo sta vključila več kot 400 bank. Rezultat je pokazal, da je na trgu prisotna monopolistična konkurenca. Monopol in popolna konkurenca pa sta bila zavrnjena. Ugotovila sta še, da manjše banke uživajo večjo tržno moč kot večje. Raziskava, ki so jo izvedli Apergis, Fafaliou in Polemis (2016) na temo konkurence v bančnem sistemu Evropske unije, je preučevala vpliv konkurence na finančno stabilnost komercialnih bank od leta 1990 do leta 2014 s Panzar-Rosse H-statistiko in Lernerjevim indeksom. Rezultati so pokazali nelinearno povezavo med konkurenco in finančno stabilnostjo bančnega sektorja.

Carbó, Humphrey, Maudos in Molyneux (2009) so zbrali podatke 14 evropskih držav v obdobju od leta 1995–2001, da bi ocenili konkurenco in cenovno moč v bančnem sistemu Evropske unije. Uporabili so neto obrestno maržo, Lernerjev indeks, donosnost sredstev, Panzar-Rosse H-statistiko in HHI tržno koncentracijo. Pokazali so, da konkurenca pogosto daje nasprotujoče si napovedi konkurenčnega ravnanja med državami in znotraj njih. Druga

študija je ocenjevala stopnjo konkurence v bančni industriji v EU v celoti kot stopnjo konkurence v posameznih državah (Bikker, Shaffer, & Spierdijk, 2009). Panelni podatki v tej študiji so pokrivali obdobje med 1989–1996 in pokazali, da večina večjih bank igra pomembno vlogo v finančnem postopku posredništva.

Bikker in Haaf (2002) sta model Panzar-Rosse H-statistike uporabila za 23 evropskih in neevropskih držav med leti 1988–1998. Ugotovila sta, da bančni trg večinoma posluje pod monopolistično konkurenco. Ugotovila sta tudi, da sta konkurenca in velikost bank proporcionalni, in da se je skozi čas v določenih državah konkurenca opazno povečala. Maudos in Solís (2009) sta analizirala 43 komercialnih bank v Mehiki v obdobju 1993–2005. Študija je uporabila neto obrestno maržo kot odvisno spremenljivko in pokazala, da je ta lahko pojasnjena s povprečnimi operativnimi stroški in tržno močjo.

Al-Muharrami (2009) je analiziral tržno strukturo bančnega trga Savdske Arabije. Pri tem je uporabil podatke v obdobju med 1993 in 2006. Rezultati, pridobljeni na podlagi Panzar-Rosse analize so pokazali, da ima bančna industrija v Saudski Arabiji status monopolistične konkurence in trg ni visoko koncentriran.

Številne druge raziskave so uporabile Panzar-Rosse metodo za merjenje stopnje konkurence v bančnem sektorju. Pruteanu-Podpiera, Weill in Schobert (2008) so analizirali bančni sektor na Češkem. Anzoategui, Martinez Peria in Rocha (2010) so enako metodologijo uporabili na Bližnjem Vzhodu in Severni Afriki. Mamatzakis, Staikouras in Koutsomanoli-Fillipaki (2005) so analizirali stopnjo konkurence in koncentracije v razširjenem bančnem okolju Evropske unije v obdobju med 1998–2002. Liu, Molyneux in Wilson (2013) so merili konkurenco in stabilnost v 11 evropskih državah v obdobju od leta 2000 do 2008. Matthews, Murinde in Zhao (2007) so poročali empirično oceno konkurenčnih pogojev med glavnimi bankami v Veliki Britaniji med obdobjem strukturnih sprememb in ugotovili monopolistično konkurenco. Yildirim in Philippatos (2007) sta uporabila podatke iz 11 držav Latinske Amerike v obdobju 1993 do 2000, da bi ugotovila, da banke svoj prihodek zaslužijo na podlagi monopolistične konkurence, ki je bila dokazana v številnih drugih razvitih trgih in finančnih trgih v razvoju.

Vpliv konsolidacije na učinkovitost bančnega sektorja in uspešnost sta še vedno sporna (Amel, Barnes, Panetta, & Salleo, 2004). Med akademiki, oblikovalci politik in protimonopolnimi oblastmi se je razvila debata o konkurenci in učinkih tržne moči bančne koncentracije, ter njihovo razmerje med dobičkonosnostjo in učinkovitostjo. Osredotočili so se na socialno izgubo (višje cene in omejen output, ki je povezan s tržno močjo in koncentracijo trgov). To je poznano kot hipoteza lagodnega življenja (angl. *quiet life hypothesis*), kar je raziskoval že Hicks (1935). Berger in Hannan (1998) sta ugotovila, da poleg socialne izgube, povezane s hipotezo lagodnega življenja, lahko uveljavljanje tržne

moči povzroči tudi višje družbene stroške, saj se lahko zmanjša prizadevanje vodilnih za učinkovito delovanje.

Dvofazni Boonov model govori, da imajo učinkovite banke (banke z nizkimi mejnimi stroški) višji tržni delež oziroma višji profit. Če je ta učinek močnejši, je stopnja konkurence na izbranem trgu višja. Van Leuvensteijn et al. (2007) so na primer prvi uporabili Boonov indikator za bančni trg v Evroobmočju.

Raziskave so pokazale, da je vpliv strukture bančnega trga, regulacije in institucionalnih faktorjev na konkurenco omejen. Bikker in Haaf (2002) sta uporabila H-statistiko na primeru 23 industrializiranih držav in rezultati so pokazali negativno razmerje med stopnjo koncentracije in stopnjo konkurence. Nasprotno sta dokazala Angelini in Cetorelli (2003), ko sta analizirala italijanski bančni sektor z uporabo Lernerjevega indeksa in Herfindahl-Hirschmanovega indeksa. Odkrila sta pozitivno povezavo. Na primeru 50 držav sta Claessens in Leaven (2005) prišla do enakih rezultatov s H-statistiko. Fernandez de Guevara, Maudos in Perez (2005) so v raziskavi na temo evropskega bančnega sektorja poudarili, da je koncentracija pomanjkljiva kot indikator konkurence. Staikouras in Koutsomanoli-Fillipaki (2006) poročata, da imajo evropski bančni sistemi precejšen porast v konkurenci (merjeno s H-statistiko) v obdobju med 1998 in 2002.

Park (2009) je raziskoval, ali je konsolidacija med Korejskimi komercialnimi bankami zmanjšala konkurenco v obdobju med leti 1992 in 2004 in odkril, da v nasprotju z naraščajočo zaskrbljenostjo nad tržno močjo Korejskih bank, naraščajoča koncentracija ni oslabil konkurence. Skladno s tradicionalnim pogledom, porast v koncentraciji spodbuja dogovarjanje in oslabi konkurenco. Kljub temu je težko reči ali koncentracija zniža konkurenco med bankami. To je ključnega pomena za sklepanje o posledicah politike, saj koncentracija ne pomeni nujno pomanjkanja konkurence (Park, 2009).

Claessens in Laeven (2005) sta analizirala učinkovitost bančne regulacije in institucionalnih kazalnikov z uporabo Panzar-Rosse H-statistike. Z uporabo bančnih podatkov za 50 držav sta prišla do rezultata, da je teorija izpodbojnosti trga pokazala močnejši učinek na konkurenco kot koncentracija, predvsem manj vstopnih ovir in omejitev dejavnosti, kot tudi večji vstop tujih bank na trg, in je pozitivno vplivala na raven konkurence.

Dognanja Bikkerja et al. (2009) temeljijo na Panzar-Rosse pristopu in podpirajo Claessensa in Laevena (2005) za 101 državo: tradicionalne spremenljivke tržne strukture, kot je koncentracija in število bank nimajo vpliva na konkurenco. Izmerjeno konkurenco pojasnjujejo z velikim naborom možnih dejavnikov, ki kažejo, da bi bila konkurenca v številnih državah višja z boljšo uredbo protimonopolne regulacije, manj ovirami za tuje investicije in manj medsektorskih omejitev.

Angelini in Cetorelli (2003) sta ugotovila, da je proces deregulacije bistveno prispeval k izboljšanju konkurence bank v Italiji v 90. letih, medtem ko Turk-Ariss (2009) trdi, da izpodbojnost določa učinkovito konkurenco, s tem ko dopušča vstop tujim bankam in zmanjšuje omejevanje aktivnosti bankam na Bližnjem vzhodu in Severni Afriki.

Delis (2012) je raziskoval stopnjo tržne moči, merjeno z Boonovim indikatorjem za 84 bančnih sistemov po svetu in ugotovil, da se je konkurenca izboljšala v razvitih državah z naprednimi institucijami, kljub temu pa je manj verjetno, da se izboljša po enaki stopnji v državah s šibkejšimi institucijami. Empirični rezultati, do katerih so prišli Anginer, Demirgüç-Kunt in Zhu (2014) prav tako kažejo, da se pomanjkanje konkurence ublaži z močnim institucionalnim okoljem. Struktura bančnega sektorja zagotavlja informacijo o potencialnih nevarnostih za konkurenco. Vendar pa se zdi, da vse več empiričnih raziskav v zadnjem desetletju ali dveh kaže, da struktura sama po sebi ne prizadene konkurence. To je ravnanje finančnih institucij, da določijo konkurenčno obnašanje med bankami. Za oceno dejanskega stanja konkurence v bančnih sistemih so raziskali razvoj konkurence v zvezi s strukturo trga, izpodbojnostjo, konkurenco med industrijo in institucionalnimi ter makroekonomskimi razmerami. Vključene so bile vse razvite države, države v vzponu in države v razvoju v času, kot so dovoljevali razpoložljivi podatki. Sistematično so primerjali te tri vrste gospodarstev za izpeljavo posebnih virov konkurence. Izkazalo se je, da sta Lernerjev indeks in Boonov indikator boljša za ugotavljanje konkurence kot Panzer-Rose H-stastika.

Zarutskie (2008) trdi, da konkurenca naredi banke bolj stroškovno učinkovite v primerjavi s konkurenti, ki so bodisi specializirani za določene vrste posojil ali pa izboljša presojanja sposobnosti kreditojemalcev v posameznih segmentih kreditnega trga. Dick in Lehnert (2010) sta predložila dokaze, da konkurenca povečuje kreditiranje bank in njihovo produktivnost ter znižuje stopnjo izgube pri posojilih.

4.2. Formalni strukturni modeli za merjenje konkurence

Formalni strukturni modeli za merjenje konkurence so izpeljani teoretično. Pri tovrstnih modelih je za potrebe merjenja potreben podatek o številu podjetij in njihovi relativni velikosti. Indeksi koncentracije vključujejo distribucijo velikosti podjetja in število podjetij na danem trgu. Bikker in Haaf (2002) sta predstavila različne metode merjenja koncentracije, kot je na primer K kazalec merjenja koncentracije, Herfindahl-Hirschmanov indeks (HHI), Hall-Tidemanov indeks (HTI), Rosenbluthov indeks (RI), Celoviti industrijski indeks koncentracije (CCI), Hannah-Kayev indeks (HKI) in U-indeks.

4.2.1 Koeficient koncentracije (CR)

V literaturi je razlika med posojilnimi obrestnimi merami in obrestnimi merami za depozite ter obrestnimi maržami (razlika med prihodki od obresti in izdatki od obresti glede na

sredstva od obresti) pogosto uporabljena kot indikator konkurence v bančnem sektorju. Kljub temu razlika med obrestnima merama odraža tudi druge dejavnike, kot je verjetnost neplačila posojilojemalca. To pomeni, da so ti indikatorji manj primerni za mero konkurence. Dobičkonosnost bančnega sistema je slab indikator, saj nanj vpliva makro uspešnost države, stabilnost, stopnja in oblika obdavčitve, pravni sistemi in bančni specifični faktorji, kot je tveganje (Claessens & Leaven, 2005).

Skladno z navedenim, je najpogostejša mera za merjenje stopnje tržne koncentracije koeficient koncentracije. Zaradi svoje preprostosti in omejenih zahtevanih podatkov je ena od najbolj uporabljenih mer koncentracije v empirični literaturi (Bikker & Haaf, 2002). Koeficient koncentracije meri tržni delež največjih bank v industriji, zato tudi potrebuje več informacij kot le število bank (Leon, 2014). Izračunamo ga na način, kot je prikazano v enačbi (1) (Sleuwaegen & Dehandschutter, 1986):

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i \quad (1)$$

CR_n : koeficient koncentracije

S_i : tržni delež podjetja i

n : celotno število podjetij na trgu.

Koeficient koncentracije predstavlja neponderirano vsoto tržnih deležev največjih n bank na trgu. V odstotkih predstavlja vrednost med 0 in 100. Vrednost blizu 0 pomeni, da je trg zelo tekmovalen. V primeru vrednosti blizu 100 to kaže zelo koncentriran oligopol ali celo monopol. Koeficient koncentracije se najpogosteje izračunava za štiri ali osem bank. To kaže tudi na največjo pomanjkljivost pri merjenju stopnje tržne koncentracije, saj vsebuje le podatke o deležih največjih bank in ne upošteva vseh bank na trgu. Je absolutna mera koncentracije in ne upošteva razlik v relativni velikosti bank (Altunbas et al., 2011). Koeficient koncentracije se tako osredotoča edino na tržni delež največjih bank, in ne upošteva velikosti distribucije ostalih bank. Koeficient koncentracije ne izpolnjuje nekaj zgoraj naštetih kriterijev (Leon, 2014).

Leon (2014) je glede dobrega indeksa koncentracije podal naslednje kriterije:

- Koncentracija mora biti enodimenzionalna mera.
- Koncentracija v industriji mora biti neodvisna od velikosti te industrije.
- Koncentracija mora naraščati, če naraste tržni delež nekega podjetja zaradi odhoda manjšega podjetja.
- V primeru, da se vsako podjetje v industriji razdeli na dve podjetji enake velikosti, potem bi moral biti indeks koncentracije dvakrat manjši.
- Če je v industriji N enakih velikih podjetij, potem konkurenca pada s funkcijo $1/N$.
- Mera koncentracije je lahko od 0 do 1.
- Mere koncentracije se razlikujejo glede na njihove utežne sheme in strukturo.

4.2.2 Herfindahl-Hirschmanov indeks (HHI)

Herfindahl-Hirschmanov indeks (HHI) je mera koncentracije, ki je med raziskovalci in protimonopolnimi agencijami najbolj pogosto uporabljena (Hirschmann, 1964). Tudi regulatorji se najraje zanesejo na ta model, saj je v koncentriranih sektorjih predvidljiv (Bolt & Humphrey, 2016). HHI zahteva več informacij kot CR_n , ker se upoštevajo kvadrati tržnih deležev vseh tržnih udeležencev in se izračuna kot sledi iz enačbe (2):

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2 \quad (2)$$

HHI: Herfindahl-Hirschmanov indeks

S_i : velikost banke i , merjena kot tržni delež vseh bank v sektorju

n : celotno število podjetij na trgu.

HHI indeks variira med $1/N$ (za banke enake velikosti) in 1 (v primeru monopola) (Bikker & Haaf, 2002). HHI poudarja pomembnost večjih podjetij, s tem ko jim daje večjo težo, kot manjšim, kar predstavlja njihovo relativno pomembnost (Leon, 2014).

Trg je lahko organiziran kot visoko, srednje ali nizko koncentriran, odvisno od vrednosti indikatorjev koncentracije. Obstaja več interpretacij HHI mejnih vrednosti. Po eni izmed interpretacij so trgi nekoncentrirani, če je vrednost HHI manjša od 1000, zmerno koncentrirani v primeru, da se vrednost HHI nahaja med vrednostima 1000 in 1800 ter močno koncentrirani, če vrednost HHI presega vrednost 1800 (Arrawatia & Misra, 2012). Glede na vrednost HHI določimo stopnjo tržne koncentracije, kot je razvidno iz tabele 1:

Tabela 1: Vrednosti HHI

Vrednost	Opis
HHI<1000	Koncentracija na trgu je nizka
1000<HHI<1800	Koncentracija na trgu je srednje visoka
H >1800	Koncentracija na trgu je visoka

Vir: R. Arrawatia & A. Misra, Competiton in Banking Industry, 2012.

Pomanjkljivost indeksa HHI je, da je za njegov izračun potrebno pridobiti veliko več podatkov, kot pri izračunu koeficienta koncentracije. Potrebno je izračunati tržne deleže vseh bank v panogi, kar lahko predstavlja veliko oviro. Težavo predstavljajo tudi izračuni kvadriranja tržnih deležev, saj namreč ni nobenega teoretičnega razloga, da bi se kvadrirali tržni deleži vseh bank (Rhoades, 1993).

Nadpovprečno učinkovite banke lahko dosežejo povečanje tržnega deleža na dva načina: s prevzemanjem komitentov manj učinkovitih bank, ter s prevzemi in združevanjem drugih bank. Osnova za izvajanje obeh procesov je doseganje večje učinkovitosti bank. Nadpovprečna učinkovitost poslovanja namreč bankam omogoča, da poslujejo s primerjalno nižjimi stroški na enoto produkta, s čimer jim je omogočeno doseganje višjega dobička poslovanja. V skladu s hipotezo učinkovite strukture bank, višji dobički posameznih bank z večjimi tržnimi deleži niso posledica njihovega zviševanja posojilnih obrestnih mer ali zniževanja depozitnih obrestnih mer, pač pa večje stroškovne učinkovitosti, ki jim daje pomembno prednost pred ostalimi bankami. Na takšni razlagi so bili zasnovani tudi prvi poskusi empiričnega testiranja hipoteze učinkovitosti (Berger, 1995).

Berger in Hannan (1998) govorita o testiranju hipoteze lagodnega življenja. Hipoteza lagodnega življenja govori o tem, da banke, ki dosežejo visoke tržne deleže in prevladujoč položaj na trgu zaradi zmanjšane pritiska konkurence, popustijo pri nadziranju stroškov svojega poslovanja, kar privede do slabšanja stroškovne učinkovitosti, lahko pa tudi do pojavljanja disekonomij obsega.

4.2 Neformalni strukturni modeli za merjenje konkurence

Neformalni strukturni modeli so poimenovani kot neformalni, saj tržne tržne strukture ne merijo na teoretičen način, temveč kot »svobodno izbiro« oziroma »izbiro po svoji volji«.

Banke kot tradicionalne organizacije za merjenje konkurence uporabljajo modele, kot sta paradigma SCP in hipoteza učinkovitosti (Bikker & Haaf, 2002).

4.3.1 Paradigma SCP

Model poimenovan tudi kot »struktura-obnašanje-rezultati« (angl. *structure-conduct-performance*, v nadaljevanju SCP) ocenjuje vidike ravnanja in uspešnosti podjetja. To pojasnjuje z značilnostmi trga, kar vključuje število podjetij, njihovo velikost (absolutno in relativno), vstopne in izstopne pogoje in obseg diferenciacije produktov. Pričakovano je, da je ravnanje podjetij odvisno od tržne strukture. Sestavljeno je iz različnih strateških odločitev, kot so na primer cenovne strategije in dogovarjanje, kar vpliva na uspešnost. Eden od najpomembnejših zaključkov SCP paradigme ugotavlja, če je industrija bolj koncentrirana, bodo podjetja delovala na bolj nekonkurenčen način, kar pomeni, da imajo banke več tržne moči (Leon, 2014).

Model SCP je opredeljen kot funkcija (3):

$$P = f(\text{CONC}, MS, D, C, X) \quad (3)$$

P: uspešnost

CONC: tržna struktura (tržna koncentracija)

MS: tržni delež (bolj učinkovite banke imajo večji tržni delež)

D: ponudba na trgu

C: spremenljivka, ki izraža razliko

X: različne kontrolne spremenljivke

Osnovna ideja SCP modela je v tem, da bi omogočal prepoznavanje povezave med značilnostmi tržne strukture in uspešnostjo poslovanja bank. Povezava je razvidna iz slike 3 (Aloshyna, 2013):

Slika 3: Paradigma SCP I

Vir: F. Leon, *Measuring Competition in Banking*, 2014.

Struktura trga, ki je določena z interakcijo stroškov, ki opredeljujejo ponudbo in povpraševanje, vpliva na ravnanje prodajalcev in kupcev, na vstopne ovire in na stroške strukture (faktorje določitve cene). To so cene za posojila in depozite. Ravnanje banke, torej njeno cenovno obnašanje pa vpliva na uspešnost, ki je pogosto merjena z dobičkonosnostjo,

to je donosnostjo sredstev (neto dobiček glede na celotna sredstva) in donosnostjo kapitala (neto dobiček glede na kapital) (Aloshyna, 2013).

Heffernan (2005) prvo sestavino modela, tržno strukturo, vidi kot funkcijo pogojev ponudbe in povpraševanja na določenem trgu ter stroškov poslovanja. Druga sestavina modela, ravnanje, je postavljena v funkcijo števila ponudnikov in povpraševalcev na določenem trgu, obstoječih ovir za vstop v panogo ter prevladujoče strukture proizvodnih stroškov. Tretja sestavina, uspešnost poslovanja, pa je odvisna od določitve cen na trgu. Obnašanje bank je torej odvisno od konkretne tržne strukture, oboje pa določa poslovno uspešnost bank oziroma rezultate.

4.3.2 Hipoteza učinkovitosti

Kljub uveljavljenosti paradigme SCP, so se v zvezi z njo pojavili tudi dvomi, ki so se opirali na alternativne razlage spreminjanja tržne strukture v bančništvu. Hipotezo učinkovitosti sta razvila Demsetz (1973) in Peltzman (1977) in predstavlja drugo razlago povezave med tržno strukturo in uspešnostjo (Bikker & Haaf, 2002).

Skladno s to hipotezo, če banka doseže višjo stopnjo učinkovitosti v primerjavi z ostalimi bankami na trgu, njen dobiček maksimizira obnašanje, to pa pomaga k povečanju tržnega deleža z uporabo znižanja cen (Molyneux & Forbes, 1995). S tem učinkovitost bank endogeno oblikuje tržno strukturo, in najvišja učinkovitost vodilne banke rezultira v koncentraciji (Vesala, 1995).

Bikker in Haaf (2002) sta predstavila naslednjo funkcijo (4), iz katerih je mogoče razlikovati SCP paradigmo:

$$\Pi_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 CR_{j,t} + \alpha_2 MS_{i,t} + \sum_k \alpha_{k+2} X_{i,j,t}^k \quad (4)$$

$\Pi_{i,t}$: mera uspešnosti za banko i

$CR_{j,t}$: mera koncentracije v regiji j (regija, ki ji banka i pripada)

$MS_{i,t}$: tržni delež banke i

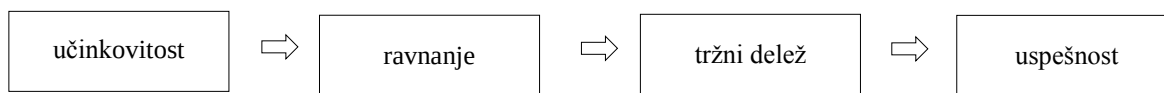
t: čas

$X_{i,j,t}^k$: vektor kontrolne spremenljivke, ki je vključena v karakteristike specifične bank in specifične regije

Tradicionalno razmerje med strukturo in uspešnostjo se pojavi, če $\alpha_1 > 0$ in $\alpha_2 = 0$ in hipoteza učinkovitosti je potrjena, če $\alpha_1 = 0$ in $\alpha_2 > 0$. Hipoteza učinkovite strukture vzrokov za pozitivno korelacijo med uspešnostjo poslovanja bank in njihovo tržno močjo ne vidi v procesih oligopolizacije ali celo monopolizacije bančnih trgov, ki bi temeljili na izkoriščanju tržne moči, temveč vidi glavni razlog za prevlado posameznih bank na trgu v njihovi večji stroškovni učinkovitosti, ki povečuje njihovo konkurenčnost (Molyneux & Forbes, 1995).

Povedano z drugimi besedami, nekatere banke dosežajo višje dobičke, ker so bolj učinkovite (proizvedejo višje outpute), kot ostale banke na trgu. Bolj koncentrirani trgi imajo višje dobičke, povezavo med uspešnostjo in učinkovitostjo lahko predstavimo kot prikazuje slika 4 (Aloshyna, 2013).

Slika 4: Paradigma SCP II

Vir: A. Berger, *The Profit-Structure in Banking. Test of Market-Power and Efficient-Structure Hypotheses*, 1995.

V skladu s hipotezo učinkovite strukture bank višji dobički posameznih bank, ki imajo velike tržne deleže, niso posledica njihovega zviševanja posojilnih in/ali zniževanja depozitnih obrestnih mer, pač pa večje stroškovne učinkovitosti, ki jim daje pomembno prednost pred ostalimi bankami. Na takšni razlagi so bili zasnovani tudi prvi poskusi empiričnega testiranja učinkovite strukture (Berger, 1995).

4.3 Nestrukturni modeli za merjenje konkurence

Slabosti strukturnega pristopa so vodile k različnim prizadevanjem za zbiranje empiričnih dokazov narave konkurence z direktnim opazovanjem obnašanja podjetij na trgu. Nova empirična industrijska organizacija (v nadaljevanju NEIO) obsega širok spekter različnih metodologij, ki zahtevajo različne podatke in predpostavke (Leon, 2014). Prva generacija nestrukturnih pristop temelji na teoriji oligopola. Ta pristop vključuje Lernerjev indeks (Lerner, 1934), hipotetične modele variacije (Iwata, 1974) in Panzar-Rosse model (Panzar & Rosse, 1987). Te metode imajo skupni standardni teoretični okvir, kljub temu, da pogosto dajejo različne rezultate (Liu et al., 2013).

Druga generacija NEIO metod se je osredotočila na dinamičnost trgov in je tako v skladu z Avstrijskim (dinamičnim) konceptom konkurence (Leon, 2014). Te metode vključujejo ohranjanje dobičkonosnosti (Mueller, 1986) in Boonov indikator (Boone, 2008).

4.3.1 Lernerjev indeks

Lernerjev indeks je v empiričnih raziskavah priljubljena mera tržne moči (Leon, 2014). V popolni konkurenci morata biti cena in mejni stroški enaki, medtem ko v manj konkurenčnem okolju ta pogoj ni izpolnjen. Tržna moč podjetij je zato določena z divergenco med ceno podjetja in njenimi mejnimi stroški. Večje kot je ta razlika med njima, večjo monopolno moč ima podjetje (Leon, 2014). Izračunamo ga po naslednji enačbi (5):

$$L = \frac{P-MC}{P} \quad (5)$$

L: Lernerjev indeks določenega podjetja

P: cena na trgu

MC : mejni stroški podjetja pri maksimalni stopnji dobička outputa.

Lernerjev indeks se giblje med 0, ki jo doseže v primeru popolne konkurence in inverzom cenovne elastičnosti povpraševanja v situaciji monopola ali dogovarjanja (Leon, 2014).

Slabost Lernerjevega indeksa je ta, da je težko oceniti mejne stroške. Mejni stroški predstavljajo stopnjo spremembe celotnih stroškov, ki jo povzroči sprememba outputa in jo izračunamo kot prvi odvod funkcije celotnih stroškov. Stroškovna funkcija je pogosto ocenjena z uporabo posrednih metod iz antilogaritmiranja funkcije, ki vključuje en output (celotna sredstva) in tri inpute (delo, depoziti in fizični kapital). Translogaritemsko funkcijo lahko zapišemo kot prikazuje enačba (6) (Leon, 2014):

$$\ln(C_i) = \beta_0 + \beta_1 \ln(q_i) + \frac{1}{2} \beta_2 [\ln(q_i)]^2 + \sum_{l=1}^3 b_l [\ln(\omega_{l,i})] + \frac{1}{2} \sum_{l=1}^3 b_{3+l} [\ln(\omega_{l,i})]^2 + \sum_{l=1}^3 \beta_{2+l} [\ln(q_i)] [\ln(\omega_{l,i})] + \sum_{l \neq l'} b_{6+l} [\ln(\omega_{l,i})] [\ln(\omega_{l',i})] + \sum_{k=1}^K k_k Z_{k,i} + \varepsilon_i \quad (6)$$

$C_i (=C_i(q_i, \omega_1))$: celotni stroške banke i

q_i : spremenljivki outputa banke (celotna sredstva)

ω_1 : cena i-tega inputa

Z: nabor spremenljivk

Iz te enačbe mejne stroške dobimo iz prvega odvoda, ki ga zmnožimo s povprečnimi stroški, skladno s spodnjo enačbo (7) (Leon, 2014):

$$C'_{qi} = \frac{\partial C_i}{\partial q_i} = \beta_1 + \beta_2 \ln(y_i) + \sum_{l=1}^3 \beta_{2+l} [\ln(\omega_{l,i})] \frac{C_i}{q_i} \quad (7)$$

Cena outputa (P) je izračunana kot povprečen prihodek (Leon, 2014).

Lernerjev indeks je dober indikator za merjenje individualne tržne moči. Glavna prednost tega indeksa je to, da je banka specifična in se lahko s časom spreminja, kar omogoča primerjavo tržne moči med bankami oziroma skozi čas (Leon, 2014).

Nekateri avtorji poskušajo oceniti konkurenco v bančništvu s pomočjo povprečnega Lernerjevega kazalca. Lernerjev indeks za trg j je definiran (Leon, 2014):

$$L_j = \sum_{i \in j} \phi_{ij} L_{ij} \quad (8)$$

L_{ij} : Lernerjev indeks podjetja i na trgu ali državi j ,

$\Phi_{i,j}$: utež podjetja i (pogosto tržni delež podjetja i na trgu j).

Lernerjev indeks je preprost, njegova razlaga je preprosta in ni strogih zahtev po podatkih, kar ima za posledico, da je to najbolj uporabljena metoda za merjenje tržne moči. Indeks tudi zagotavlja možnost preučitve razvoja cenovnega obnašanja banke skozi čas, saj podjetju zagotavlja posebna letna merjenja tržne moči (Leon, 2014). Prednost modela je tudi fleksibilnost in dejstvo, da dovoljuje merjenje tržne moči ločeno za različne bančne trge (Leon, 2014).

Kljub temu ima Lernerjev indeks tudi nekaj slabosti. Ima teoretične in praktične omejitve. Dejstvo je, da meri cenovno tržno moč in ne spremembe v konkurenci. Zato je lahko rast povprečne tržne moči skozi čas pospremljena z rastjo intenzivnosti konkurence (Leon, 2014). Nekateri avtorji so pokazali, da obstajajo teoretično možni scenariji, v kateri cenovno-stroškovne marže rastejo z večjo konkurenco (Stiglitz, 1987).

4.3.2 Panzar-Rosse H-statistika

Eden od nestrukturiranih pristopov merjenja konkurence je tudi model, ki sta ga razvila Panzar in Rosse (1987). Ta metoda določa konkurenčno obnašanje bank glede na prihodkovno enačbo na bančnem trgu. Model uporablja H-statistiko, ki se pod določenimi pogoji uporabi kot mera konkurence. Ti pogoji so: število bank v modelu mora biti endogeno (dolgoročno ravnotežje), uspešnost bank mora biti odvisna od udeležencev na trgu in model mora povzemati cenovno elastičnost povpraševanja večjo od enote ena. Z maksimizacijo dobičkov tako na stopnji banke, kot na stopnji panoge, je odvisen ravnotežni output in ravnotežno število bank. Kot prvo, banka maksimizira svoj dobiček s tem, ko izenači svoje mejne prihodke z mejnimi stroški, kot sledi iz enačbe (9):

$$R'_i(x_i, n, z_i) - C'_i(x_i, w_i, t_i) = 0 \quad (9)$$

R'_i : prihodki banke i

C'_i : stroški banke i

x_i : output banke i

n : število bank

w_i : vektor m faktorjev input cen banke i

z_i in t_i : vektor eksogenih spremenljivk, ki vplivajo na premik prihodkovne in stroškovne funkcije banke

In kot drugo, če je trg v ravnovesju, število bank konstantno in vsako podjetje proizvaja količino, ki maksimizira dobiček, omejitev ničelnega dobička predstavlja spodnja enačba (10):

$$R^*_i(x^*, n^*, z) - C^*_i(x^*, w, t) = 0, \quad (10)$$

kjer spremenljivke, označene z zvezdico (*) predstavljajo ravnotežne vrednosti. Panzar in Rosse (1987) sta merila tržno moč, v kolikšni meri se sprememba faktorskih vhodnih cen (∂W_{ki}) odraža v ravnotežnih prihodkih (∂R^*_i), banke i. Mera konkurence H-statistika, je nato definirana kot vsota elastičnosti v skrajšani obliki, prihodkov glede na input cene banke, ki je zapisana v enačbi (11):

$$H = \sum_{k=1}^m \frac{\partial R^*_i}{\partial W_{ki}} \frac{W_{ki}}{R^*_i} \quad (11)$$

Panzar in Rosse (1987) sta raziskovala več modelov za panožni trg. Prvi tržni model, ki sta ga raziskovala, je opisoval monopol. Dokazala sta, da v razmerah monopola, ko porast cen inputa poviša mejne stroške, podjetja nimajo spodbude, da bi to ceno zaračunala potrošnikom. Kot rezultat, to zniža ravnotežni output in posledično zniža prihodke. Za monopolistični trg je vrednost H potemtakem nič ali pa je negativna. Druga dva modela sta monopolistična konkurenca ($0 < H < 1$) in popolna konkurenca ($H=1$). Pri popolni konkurenci vrednost H-statistike znaša 1, saj porast v cenah inputa, poviša oboje, tako prihodke kot tudi mejne stroške za enako vrednost. V monopolistični konkurenci je prisotna diferenciacija produktov med produkti različnih bank, dobiček spremlja padec krivulje povpraševanja, banke se obnašajo kot monopolist, kar povzroči izenačenje mejnih stroškov in mejnih prihodkov. Z izstopom s trga in vstopom nepopolnih substitutov, se krivulja povpraševanja vedno premakne na način, da monopolist nima profita. Panzar in Rosse (1987) sta pokazala, da strateška povezava med fiksnim številom bank lahko rezultira v pozitivni vrednosti H. V popolnih razmerah oligopola, je vrednost H nič ali negativna, podobno kot v monopolističnem modelu. Opisi so prikazani v spodnji tabeli.

Prednost Panzar in Rosse modela je ta, da uporabi podatke na ravni bank in tako prikaže spremembo v produkciji posamezne banke. Vrednosti Panzar-Rosse modela so pojasnjene v tabeli 2 na naslednji strani.

Tabela 2: Panzar-Rosse model

Vrednost	Opis
$H \leq 0$	Monopol ali oligopol
$0 < H < 1$	Monopolistična konkurenca
$H = 1$	Popolna konkurenca

Vir: P. Molyneux, J. Thornton, & M. Lloyd – Williams, *Competition and market contestability in Japanese commercial banking*, 1994.

4.4.3 Boonov indikator

Novejša metoda merjenja konkurence, ki jo je predlagal Boone (2008), temelji na ideji, da so učinkovita podjetja zelo nagrajena na bolj konkurenčnih trgih. Na bolj konkurenčnem trgu so neučinkovita podjetja bolj ostro kaznovana (Leon, 2014). Skladno s hipotezo učinkovitosti (Demsetz, 1973) so bolj učinkovita podjetja bolj uspešna, saj dosegajo višje dobičke in dosegajo večji tržni delež kot njihovi manj učinkoviti konkurenti. Prerazporeditev učinkov od neučinkovitih na učinkovita podjetja je uporabljena v Boonovem indikatorju (Leon, 2014). Učinek realokacije naraste s stopnjo konkurence (Boone, 2008).

Krepitev konkurence lahko povzroči povečanje outputa podjetij. Kljub temu je za bolj učinkovita podjetja ta porast manjši. Kar ima za posledico, da bolj učinkovita podjetja pridobijo večji tržni delež in večji dobiček (Leon, 2014). Zato je relativna razlika v dobičku je odvisna od občutljivosti stopnje konkurence. Relativna razlika v dobičku lahko meri stopnjo konkurence (Boone, 2008). Podjetja je potrebno je razvrstiti glede na stopnjo učinkovitosti (Leon, 2014). Intenziteta konkurence je ocenjena iz spodnje enačbe (12) (Boone, Field, Karpoff, & Raheja, 2007).

$$\ln \pi_i = \alpha + \beta \ln c_i + \varepsilon_i \quad (12)$$

π : dobiček

c_i : stroški

β : elastičnost dobička (PE): padec v dobičku banke v odstotkih, kot rezultat naraščajočih stroškov banke

V teoriji je ta indikator negativen, saj so višji mejni stroški povezani z nižjim dobičkom. Bolj konkurenčni kot so tržni pogoji, manjša bo njihova vrednost (Leon, 2014).

Glavna prednost Boonovega indikatorja je ta, da lahko zajame tržno dinamiko in ga je lahko implementirati za določeno število opazovanj.

4.4.4 Porterjev model petih silnic

Na konkurenčnost podjetja vpliva pet glavnih silnic (Porter, 1979):

- tekmovalnost med obstoječimi konkurenti (panožna konkurenca),
- možnost pojava novih substitutov,
- pogajalska moč kupcev,
- pogajalska moč dobaviteljev,
- vstopne ovire v panogo.

Silnico tekmovalnosti med obstoječimi podjetji določajo naslednji elementi (Porter, 1979):

- Število podjetij oz. konkurentov v panogi: Večje kot je število podjetij, večja je tekmovalnost.
- Stopnja rasti panoge: Počasnejša kot je rast panoge, večja je stopnja tekmovalnosti med podjetji. Če panoga hitro raste, podjetja lahko ustvarjajo dobiček iz naslova večanja števila novih kupcev, zato jim ni potrebno tako ostro tekmovati med sabo.
- Fiksni stroški: Večji fiksni stroški pomenijo, da je potrebno prodati veliko proizvodov za vzdrževanje čim nižjih stroškov na enoto, kar poveča rivalstvo med konkurenti.
- Stroški zalog in trajnost blaga: Visoki stroški zalog in hitra pokvarljivost blaga sili podjetje, da svoje proizvode čim prej proda. S tem se poveča stopnja tekmovalnosti.
- Stroški menjave proizvoda: V primeru, da potencialni kupec z lahkoto menja med enim in drugim ponudnikom se tekmovalnost v panogi močno poveča, saj je potrebno ohraniti vsakega kupca.
- Nizka diferenciacija: V panogah, kjer so si proizvodi podobni in med njimi ni jasne diferenciacije, se podjetja toliko bolj borijo med seboj za nove in obstoječe kupce.
- Velikost deležev: Če podjetje izgublja pomemben delež na trgu ali pa ima zelo velik potencial, da zavzame nov tržni delež, se konkurenca v panogi močno poveča.
- Izstopne ovire: V panogah, kjer so izstopne ovire visoke, je podjetje prisiljeno, da ostane v panogi, tudi če profiti niso visoki ali ne dosežejo pričakovanih stopenj.
- Raznolikost konkurentov: Če so v panogi konkurenti, ki imajo različno zgodovino, kulturo in filozofijo, je velika verjetnost, da bodo v poslovanju poslovala zelo nepredvidljivo, kar prinaša večjo tekmovalnost.
- Nasičenost panoge: Ponudba preseže povpraševanje, rast panoge se upočasni. Tako pride do povečane tekmovalnosti, cenovne vojne in propada podjetij.
- Omejitve zmogljivosti: V določenih panogah podjetja navadno povečajo proizvodnjo le v zelo velikem obsegu (nov proizvodnji obrat), kar pa poruši razmerje med ponudbo in povpraševanjem, kar privede do znižanja cen.

Bolj kot je substitut dostopen ciljni skupini, večja je elastičnost povpraševanja, ker imajo potrošniki več alternativnih izbir. Bolj kot je določen proizvod smatran za substitut, večja je verjetnost, da bo prišlo do spremembe v ceni in tako podjetje v drugi panogi ovira primarno podjetje, da dviguje cene. Torej lahko rečemo, da substituti omejujejo dobičkonosnost panoge s tem, da določajo maksimalne cene proizvodov v preučevani panogi.

Večja kot je pogajalska moč kupcev, bolj prehajamo v obliko trga, ki mu ekonomisti strokovno rečejo monopsom. V monopsomu je veliko prodajalcev in samo en kupec. V takih razmerah dejansko kupec lahko določa ceno, prodajalci pa so v zelo nezavidljivem položaju.

V primeru, da imajo dobavitelji veliko pogajalsko moč, lahko bistveno vplivajo na proizvodnjo podjetja. To pa predvsem s cenami materialov, ki so input za proizvodnjo.

Seveda večje kot so ovire, manjše je število podjetij v panogi in večje profite lahko dosegajo obstoječa podjetja. S strateškega vidika so vstopne ovire odličen mehanizem za ustvarjanje konkurenčne prednosti. Ekstremni primer vstopne ovire, ki jo novim konkurentom postavijo obstoječa podjetja v panogi je, da so prodajne cene tako nizke, da za nove konkurente ni racionalno, da vstopijo v panogo, ker ne morajo ustvarjati profita.

5 MERJENJE KONKURENCE V BANČNIH SISTEMIH EVROPSKE UNIJE

Zdi se, da nedavne akademske raziskave dajejo prednost tako imenovanim nestrukturnim pristopom. Ta predpostavlja, da faktorji razen na tržno strukturo in koncentracijo, lahko vplivajo tudi na konkurenčno vedenje, kot so vstopne in izstopne ovire ter na splošno konkurenčnost trga (Baumol & Bailey, 1984). Za razliko od strukturnih reform, konkurenčno okolje ni upoštevano, vendar se običajno meri z metodo cenovnih pribitkov (Lernerjev indeks) in korelacije stroškov inputa s cenami outputa (Panzar-Rosse H-statistika).

5.1 Metodologija

Preučevala bom dinamičnost konkurence na bančnem trgu Evropske unije, tako da bom najprej z izračunano Panzar-Rosse H-statistiko ugotovila stopnjo konkurenčnosti med izbranimi državami. Nato bom primerjala Herfindahl-Hirschmanove indekse (HHI) med državami. Nazadnje bom še predstavila tržne deleže največjih bank v posamezni državi.

Panzar-Rosse H-statistika meri stopnjo konkurence na bančnem trgu. Meri elastičnost prihodkov bank glede na cene inputa. Pri popolni konkurenci povečanje cen inputov poviša mejne stroške in celotne prihodke v enaki višini. V tem primeru H statistika znaša 1. V primeru monopola, pa povečanje cen inputov privede do dviga mejnih stroškov, padca

outputa in padca prihodkov (ker je krivulja povpraševanja nagnjena navdžol). H statistika je takrat manjša ali enaka od 0. Ko vrednost H statistike znaša med 0 in 1, trg deluje v monopolni konkurenci. Porast v cenah inputa vpliva na povišanje tako mejnih stroškov kot tudi celotnih prihodkov v enaki višini (v primeru, da je krivulja povpraševanja popolno elastična). Višje vrednosti H-statistike so povezane z bolj konkurenčnim bančnim sistemom. Panzar Rosse H statistika odgovarja na vprašanje: kako podjetja reagirajo na spremembe v cenah faktorjev. Panzar in Rosse (1987) sta ugotovila, da se monopolistične banke obnašajo drugače kot konkurenčne banke.

Model je definiran kot:

$$\ln IR_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \ln IE_{i,t} + \beta_2 \ln PE_{i,t} + \beta_3 \ln PCE_{i,t} + \sum \beta_4 \ln BCF_{i,t} + e_{i,t} \quad (13)$$

i: indeks bank

t: indeks časa (v letih)

IR: koeficient prihodkov od obresti glede na celotna sredstva

IE: koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva

PE: koeficient izdatkov za osebje glede na celotna sredstva

PCE: koeficient izdatkov za fizični kapital in ostali izdatki glede na celotna sredstva

β_0 : individualni učinek banke

$e_{i,t}$: slučajna napaka, ki predstavlja zanemarljive učinke, ki se spreminjajo tako po presečnih, kot tudi po časovnih enotah ter se za vse i in t normalno porazdeljujejo

Kontrolne spremenljivke BFC v enačbi (13) predstavljajo specifične faktorje. To so dodatne spremenljivke, ki jih lahko izpeljemo iz zgoraj podane enačbe. Specifične spremenljivke, uporabljene v tej enačbi so:

- kapital banke glede na celotna sredstva,
- koeficient neto posojil glede na celotna sredstva in
- celotna sredstva.

Panzar-Rosse H-statistika je ocenjena kot vsota elastičnosti prihodkov glede na cene inputov. Glede na enačbo navedeno zgoraj, je H-statistika dana kot: $(\beta_1 + \beta_2 + \beta_3)$. Hipotezo bom dokazovala na podlagi panelnih podatkov za 6 držav članic Evropske unije v obdobju od leta 2013 do 2015 (daljše obdobje ni možno zaradi pomanjkanja podatkov). Zaradi narave preučevane problematike bom uporabila panelno strukturo podatkov. Panelni podatki predstavljajo kombinacijo časovnih vrst in presečnih podatkov ter omogočajo opazovanje izbrane presečne enote (tj. država) po posameznih spremenljivkah (Gujarati, 2003). Države, vključene v analizo so: Nemčija, Francija, Italija, Španija, Velika Britanija in Slovenija.

Za namen empirične raziskave bom za raven konkurence uporabila naslednje koeficiente:

- koeficient prihodkov od obresti glede na celotna sredstva (IR),
- koeficient obrestnih izdatkov glede na celotna sredstva (IE),
- koeficient izdatkov za osebje glede na celotna sredstva (PCE).

Uporabila bom še kontrolne spremenljivke (BCF), ki predstavljajo specifične faktorje. Te predstavljajo tveganje, stroške in velikost banke. To so:

- kapital banke glede na celotna sredstva,
- koeficient neto posojil glede na celotna sredstva,
- celotna sredstva.

Podatke, uporabljene za potrebe empiričnega dela raziskav sem pridobila iz baze podatkov Orbis Bank Focus. Gre za novejšo podatkovno zbirko s področja bančništva, ki jo ponuja Bureau van Dijk in trenutno vsebuje podrobne informacije o 38.000 bankah z vsega sveta s podatki za tri leta. Podatki so v formatu, ki omogoča mednarodno primerjavo.

Sprejetje temeljne hipoteze bi pomenilo, da Slovenija glede na mere konkurenčnosti sodi med države z bolj konkurenčnim bančnim sektorjem.

Z analizo bom ugotavljala, v kolikšni meri je prisotna konkurenca v bančnih sistemih v šestih državah Evropske unije.

5.2 Analiza konkurence v izbranih državah v bančnem sistemu Evropske unije

V empirični analizi konkurence v izbranih državah v bančnem sistemu Evropske unije na podlagi historičnih podatkov preverjam dinamičnost konkurence od leta 2013 do leta 2015 in primerjam, ali je konkurenca v Sloveniji na podobi ravni kot v teh državah. Pri zbiranju podatkov sem se srečala s težavo, da so podatki v bazi Orbis Bank Focus dostopni samo za zadnja 3 leta, zato so za vsako državo upoštevana tri leta, od leta 2013 do vključno leta 2015. Pri kakšni banki se je pojavilo, da za posamezno leto ni imela finančnih podatkov. Bank s pomanjkljivimi podatki statistični program Stata pri analizi ne uporabi.

V nadaljevanju bom predstavila dobljene rezultate šestih modelov regresijskih analiz. V prvem koraku bom preverila, ali so predznaki koeficientov statistično značilni. To pomeni, je p-vrednost iz testa za posamezni koeficient manjša kot 0,05. Za tiste koeficiente, ki so statistično značilni, bom nato interpretirala, torej kakšen vpliv v povprečju ima določena neodvisna spremenljivka (angl. *input*) na odvisno spremenljivko (angl. *output*), ob vseh ostalih faktorjih nespremenjenih. Nato bom testirala, ali je vpliv posamezne spremenljivke statistično značilen, kar preverimo s hipotezo:

$$H_0: \beta_j = 0$$

$$H_1: \beta_j \neq 0$$

Pri čemer želim H_0 zavrniti, torej da posamezna spremenljivka nima statistično značilnega vpliva in sprejeti alternativno hipotezo H_1 , da ima posamezna spremenljivka statistično značilen vpliv.

Skladno z enačbo $\ln IR_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \ln IE_{i,t} + \beta_2 \ln PE_{i,t} + \beta_3 \ln PCE_{i,t} + \sum \beta_4 \ln BCF_{i,t} + \epsilon_{i,t}$ postavim naslednjo hipotezo:

$$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$$

Če je p vrednost manjša od 0,05, potem se H_0 zavrne in se sprejme sklep iz H_1 . Če je večja od 0,05, H_0 ne moremo zavrniti.

Nato sledi naslednja hipoteza:

$$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$$

$$H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$$

Pri slednji velja enak sklep, kot pri predhodni. Torej če je p vrednost manjša od 0,05, potem se H_0 zavrne in se sprejme sklep iz H_1 . Če je večja od 0,05, H_0 ne moremo zavrniti.

5.3 Interpretacija rezultatov

5.3.1 Slovenija

V spodnji tabeli so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Slovenijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 3: Koeficienti modela za Slovenijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
konstanta	-0,31	2,87	-0,11	0,92
ln_IE	0,33	0,11	3,11	0,01
ln_PE	-0,09	0,10	-0,92	0,36
ln_PCE	-0,08	0,06	-1,31	0,21
ln_BCF ₁	0,26	0,20	1,29	0,22
ln_BCF ₂	0,25	0,23	1,10	0,29
ln_BCF ₃	-0,11	0,20	-0,57	0,58

Iz rezultatov analize modela v tabeli 3 lahko razberemo, da je pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilna samo spremenljivka IE. To pomeni, je p-vrednost iz testa za ta koeficient manjša kot 0,05. Vpliv spremenljivke obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se razmerje med izdatki za obresti in celotnimi sredstvi za poveča za odstotek, se v povprečju, ceteris paribus, IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) poveča za 0,33%.

Tabela 4: Testiranje hipoteze za Slovenijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$
$F(1, 15) = 2,88$
$\text{Prob} > F = 0,1101$

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$ dobim rezultat, da p-vrednost ni manjša od 0,05. Kot je razvidno iz tabele 4, ta znaša 0,1101, zato H_0 ne morem zavrniti. Torej ne morem zavrniti, da v Sloveniji bančni trg deluje v razmerah monopola.

Tabela 5: Testiranje hipoteze za Slovenijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 15) = 72,05$
$\text{Prob} > F = 0,0000$

Pri naslednji hipotezi: $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, dobim p-vrednost manjšo od 0,05. Kot je razvidno iz tabele 5, ta znaša 0,0000, zato zavrnem H_0 in sprejem sklep iz H_1 , da vsota koeficientov ne znaša 1, kar pomeni, da v Sloveniji bančni sektor ne deluje v pogojih popolne konkurence.

Če povzamem rezultata iz obeh hipotez ugotovim, da je bančni sektor v Sloveniji lahko monopolen, ni pa popolno konkurenčen.

V Sloveniji je v letu 2013 delovalo 20 bank, ravno toliko v letu 2014, v letu 2015 pa je bila na trgu na trgu prisotna ena banka manj. Skupno število se je torej zmanjšalo na 19 bank.

Tržni delež največjih petih bank prisotnih na trgu v Sloveniji je v letu 2013 znašal 57%, v letu 2014 56% in v letu 2015 59%. Tržni delež največjih petih bank je v obdobju od leta 2013 do leta 2017 v povprečju torej znašal 57% celotnega trga, kar je malenkost bližje monopolu, kot popolni konkurenci.

HHI indeks je v letu 2013 znašal 1.045, v letu 2014 je bil 1.026 in v letu 2015 je bil 1.077. V povprečju je v proučevanem obdobju znašal 1.049, kar pomeni, da je bančni sektor Sloveniji zmerno koncentriran.

5.3.2 Nemčija

V spodnji tabeli so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Nemčijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 6: Koeficienti modela za Nemčijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
konstanta	1,22	1,23	0,99	0,32
ln_IE	0,24	0,04	5,38	0,00
ln_PE	0,03	0,08	0,42	0,67
ln_PCE	0,01	0,01	0,88	0,38
ln_BCF ₁	-0,08	0,08	-0,93	0,35
ln_BCF ₂	-0,01	0,08	-0,17	0,87
ln_BCF ₃	-0,27	0,11	-2,50	0,01

Iz rezultatov analize modela v tabeli 6 lahko razberemo, da sta pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilni samo dve naslednji spremenljivki: koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva in spremenljivka celotna sredstva, saj je le pri teh dveh spremenljivkah p-vrednost iz testa za ta koeficient manjša kot 0,05. Vpliv spremenljivke koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se poveča IE (razmerje med izdatki za obresti in celotnimi sredstvi za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) ceteris paribus, v povprečju poveča za 0,24 %. V kolikor pa se povečajo celotna sredstva (BCF₃) za odstotek, se vrednost IE ceteris paribus, v povprečju zmanjša za 0,27%.

Tabela 7: Testiranje hipoteze za Nemčijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$
$F(1, 1672) = 8.41$
$\text{Prob} > F = 0.0038$

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$, kot razvidno v tabeli 7, dobim p-vrednost 0,0038, kar je manj od 0,05. To pomeni, da zavrnem H_0 , in sprejemem H_1 . Vsota koeficientov torej ni nič. To pomeni, da bančni trg v Nemčiji ne deluje v razmerah monopola.

Tabela 8: Testiranje hipoteze za Nemčijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 1672) = 55.75$
$\text{Prob} > F = 0.0000$

Pri naslednji hipotezi: $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, kot razvidno iz tabele 8, dobim p-vrednost manjšo od 0,05, zato zavrnem H_0 in sprejemem sklep iz H_1 , da vsota koeficientov ne znaša 1, kar pomeni, da bančni trg v Nemčiji ne deluje v pogojih popolne konkurence.

Če povzamem rezultata iz obeh hipotez ugotovim, da bančni sektor v Nemčiji ni monopolen in tudi ne popolno konkurenčen, temveč se nahaja nekje vmes med obema oblikama konkurence.

V Nemčiji je v letu 2013 delovalo 1.734 bank, 1.698 v letu 2014, v letu 2015 pa je bilo na trgu prisotnih 1.666 bank. V povprečju je v letih od 2013 do 2015 v Nemčiji poslovalo 1.699 bank.

Tržni delež največjih petih bank prisotnih na bančnem trgu v Nemčiji je v letu 2013 znašal 31%, v letu 2014 32% in v letu 2015 31%, kar pomeni, da je nemški bančni sektor glede na koeficient koncentracije bližje popolni konkurenci.

HHI indeks je v letu 2013 znašal 266, v letu 2014 300 in v letu 2015 273. Povprečni HHI indeks za nemški bančni sektor v obdobju od leta 2013 do leta 2015 je znašal 280, kar je precej nizko in nakazuje skoraj popolno konkurenco v nemškem bančnem sektorju.

5.3.3 Francija

V spodnji tabeli so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Francijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 9: Koeficienti modela za Francijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
konstanta	3,37	1,19	2,84	0,01
ln_IE	0,30	0,07	4,45	0,00
ln_PE	0,29	0,09	3,26	0,00
ln_PCE	0,03	0,02	1,66	0,10
ln_BCF ₁	0,01	0,03	0,25	0,80
ln_BCF ₂	0,14	0,07	1,99	0,05
ln_BCF ₃	-0,27	0,08	-3,24	0,01

Iz rezultatov analize modela v tabeli 9 je razvidno, da so pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilne štiri spremenljivke: koeficient IE (koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva), PE (koeficient izdatkov za osebje glede na celotna sredstva), BCF₂ (koeficient neto posojil glede na celotna sredstva) in BCF₃ (celotna sredstva).

Vpliv spremenljivke koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se razmerje med izdatki za obresti in celotnimi sredstvi za poveča za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) v povprečju, ceteris paribus, poveča za 0,30 %.

Če se vrednost izdatkov za osebje glede na celotna sredstva poveča za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,29 % Če se poveča koeficient neto posojil glede na celotna sredstva za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,14 %.

V kolikor se celotna sredstva povečajo za en odstotek, se IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) v povprečju, ceteris paribus zmanjša za 0,27 %.

Tabela 10: Testiranje hipoteze za Francijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$
$F(1, 254) = 34,12$
Prob > F = 0,0000

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$, kot razvidno v tabeli 10, dobim p-vrednost manjšo od 0,05. To pomeni, da zavrnem H_0 in sprejemem sklep iz H_1 . Vsota koeficientov torej ne znaša 0, trg ne deluje v razmerah monopola.

Tabela 11: Testiranje hipoteze za Francijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 254) = 72,05$
Prob > F = 0,0005

Pri naslednji hipotezi $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, dobim p-vrednost manjšo od 0,05, kot je razvidno iz tabele 11, ta znaša 0,0005, zato zavrnem H_0 in sprejemem sklep iz H_1 . Vsota koeficientov torej ne znaša 1, kar pomeni, da bančni sektor v Franciji ne deluje v pogojih popolne konkurence.

Bančni sektor v Franciji je glede na dobljene rezultate testiranja torej nekje vmes med popolno konkurenco in monopolom, saj se ni potrdila ne hipoteza o prisotnosti popolne konkurence niti ne hipoteza o prisotnosti monopola na tem trgu.

V Franciji je v letu 2013 delovalo 579 bank, 413 v letu 2014, v letu 2015 pa je bilo na trgu prisotnih 273 bank. V povprečju je bilo v Franciji v obdobju od leta 2013 do leta 2015 na trgu prisotnih 469 bank.

Tržni delež največjih petih bank prisotnih na trgu v Franciji je v letu 2013 znašal 47%, v letu 2014 je bil ta delež 48% in v letu 2015 je znašal 47%.

HHI indeks je v letu 2013 znašal 568, v letu 2014 584 in v letu 2015 589, v povprečju 580, kar nakazuje nizko koncentracijo bank v francoskem bančnem sektorju.

5.3.4 Italija

V spodnji tabeli so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Italijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 12 : Koeficient modela za Italijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
konstanta	5,29	3.08	1,72	0,09
ln_IE	0,29	0.04	6,92	0,00
ln_PE	-0,56	0.27	-2,06	0,04
ln_PCE	-0,02	0,02	-1,40	0,17
ln_BCF ₁	0,02	0,08	0,26	0,79
ln_BCF ₂	0,25	0,10	2,57	0,01
ln_BCF ₃	-0,72	0,30	-2,38	0,02

Iz rezultatov analize modela v tabeli 12, lahko razberemo, da so pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilne štiri spremenljivke: koeficient IE (koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva), PE (koeficient izdatkov za osebje glede na celotna sredstva), BCF₂ (koeficient neto posojil glede na celotna sredstva) in BCF₃ (celotna sredstva).

Vpliv spremenljivke koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se razmerje med izdatki za obresti in celotnimi sredstvi za poveča za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti) v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,29 %.

Če se vrednost koeficienta izdatkov za osebje glede na celotna sredstva poveča za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus zmanjša za 0,56 %.

Če se poveča koeficient neto posojil glede na celotna sredstva za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,25 %.

V kolikor se vrednost celotnih sredstev poveča za en odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus zmanjša za 0,72 %.

Tabela 13: Testiranje hipoteze za Italijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$
$F(1, 140) = 0,97$
$\text{Prob} > F = 0,3252$

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$, kot razvidno v tabeli 13, dobim p-vrednost večjo od 0,05. Ne morem zavrniti možnosti, da vsota koeficientov znaša 0, torej obstaja možnost, da je bančni sektor v Italiji monopolen.

Tabela 14: Testiranje hipoteze za Italijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 140) = 72,05$
$\text{Prob} > F = 0,0000$

Pri naslednji hipotezi $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, dobim p-vrednost manjšo od 0,05. Kot je razvidno iz tabele 14, ta znaša 0,0000, zato zavrnem H_0 in sprejemem sklep iz H_1 , da vsota koeficientov ne znaša 1, kar pomeni, da trg ne deluje v pogojih popolne konkurence.

Bančni sektor v Italiji torej ni popolnokonkurenčen. Lahko je deluje v pogojih monopola ali pa monopolne konkurence.

V Italiji je v letu 2013 delovalo 611 bank, v letu 2014 jih je bilo 592, v letu 2015 pa je bilo na trgu prisotnih 575 bank. V povprečju je bilo v Italiji v obdobju od leta 2013 do leta 2015 na trgu prisotnih 593 bank.

Delež največjih petih bank prisotnih na bančnem trgu v Italiji je v letu 2013 znašal 40%, v letu 2014 je bil ta delež 41% in ravno toliko tudi v letu 2015.

HHI indeks je v letu 2013 znašal 406, v letu 2014 424 in v letu 2015 435. V povprečju 422, kar kaže na nizko koncentracijo v bančnem sektorju.

5.4.5 Španija

V tabeli na naslednji strani so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Španijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 15: Koeficienti modela za Španijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
konstanta	-5,84	1,72	-3,38	0,00
ln_IE	0,37	0,04	8,70	0,00
ln_PCE	-0,06	0,03	-2,11	0,04
ln_BCF ₁	-0,35	0,23	-1,49	0,14
ln_BCF ₂	0,24	0,07	3,55	0,00
ln_BCF ₃	0,33	0,15	2,17	0,03

Iz rezultatov analize modela v tabeli 15, lahko razberemo, da je pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilnih kar pet spremenljivk: koeficient IE (koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva), PE (koeficient izdatkov za osebje glede na celotna sredstva), PCE (koeficient izdatkov fizičnega kapitala in ostalih izdatkov glede na celotna sredstva), BCF₂ (koeficient neto posojil glede na celotna sredstva) in BCF₃ (celotna sredstva).

Vpliv spremenljivke koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se ta poveča za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti) v povprečju, ceteris paribus v povprečju poveča za 0,37%.

Če se vrednost koeficienta izdatkov za osebje glede na celotna sredstva poveča za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,39%.

Če se vrednost koeficienta izdatkov fizičnega kapitala in ostalih izdatkov glede na celotna sredstva poveča za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus zmanjša za 0,06%.

Če se poveča koeficient neto posojil glede na celotna sredstva za odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,24%.

V kolikor se koeficient celotnih sredstev poveča za en odstotek, se razmerje med prihodki od obresti v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,33%.

Tabela 16: Testiranje hipoteze za Španijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3$
$F(1, 79) = 17.02$
Prob > F = 0.0001

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$, kot razvidno v tabeli 16, dobim p-vrednost manjšo od 0,05. To pomeni, da zavrnem H_0 , in sprejemem H_1 . Vsota

koeficientov torej ne znaša 0, kar pomeni, da bančni sektor v Španiji ne deluje v pogojih monopola.

Tabela 17: Testiranje hipoteze za Španijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 79) = 3,12$
$\text{Prob} > F = 0,0812$

Pri naslednji hipotezi: $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, dobim p-vrednost večjo od 0,05, kot razvidno iz tabele 17 ta znaša 0,082, zato H_0 ne morem zavrniti, vsota koeficientov torej lahko znaša 1, kar bi pomenilo, da je bančni sektor v Španiji popolno konkurenčen.

Bančni sektor v Španiji torej ni monopolen, lahko pa je popolno konkurenčen.

V Španiji je v letu 2013 delovalo 204 bank, 144 v letu 2014, v letu 2015 pa je bilo na trgu prisotnih 134 bank. V povprečju je v Španiji v obdobju od leta 2013 do leta 2015 delovalo 161 bank.

Tržni delež največjih petih bank prisotnih na španskem bančnem trgu je v letu 2013 znašal 54%, v letu 2014 58% in 60% v letu 2015. Zaznati je torej rahel pozitiven trend v stopnji koncentracije bank.

HHI indeks je v letu 2013 znašal 719, v letu 2014 839 in v letu 2015 896. V povprečju 818, kar še vedno štejemo kot nizko koncentriran bančni trg.

5.5.6 Velika Britanija

V spodnji tabeli so predstavljene vrednosti koeficientov modela za Veliko Britanijo, standardne napake, t-vrednost in p-vrednost modela.

Tabela 18: Koeficienti modela za Veliko Britanijo

Koeficient	Vrednost	Std. napaka	t	P(> t)
kostanta	1,66	2,35	0,70	0,48
ln_IE	0,40	0,13	3,11	0,00
ln_PE	-0,20	0,23	-0,84	0,40
ln_PCE	0,09	0,06	1,33	0,19
ln_BCF ₁	0,31	0,12	2,61	0,01
ln_BCF ₂	-0,10	0,03	-2,90	0,00
ln_BCF ₃	-0,23	0,24	-0,94	0,35

Iz rezultatov analize modela v tabeli 18, lahko razberemo, da so pri stopnji značilnosti $\alpha = 0,05$ značilne tri spremenljivke: koeficient IE (koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva), BCF_1 (kapital banke glede na celotna sredstva) in BCF_2 (koeficient neto posojil glede na celotna sredstva).

Vpliv spremenljivke koeficient obrestnih odhodkov glede na celotna sredstva predstavlja, da v kolikor se ta poveča za odstotek, se vrednost IR (razmerje med prihodki od obresti glede na celotna sredstva) v povprečju, ceteris paribus v poveča za 0,40 %.

Če se vrednost koeficienta kapital banke glede na celotna sredstva poveča za odstotek, se vrednost razmerja med prihodki od obresti glede na celotna sredstva v povprečju, ceteris paribus poveča za 0,31 %.

Če se poveča koeficient neto posojil glede na celotna sredstva za odstotek, se vrednost razmerja med prihodki od obresti glede na celotna sredstva v povprečju, ceteris paribus zmanjša za 0,10 %.

Tabela 19: Testiranje hipoteze za Veliko Britanijo (I.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$
$F(1, 191) = 0.97$
$\text{Prob} > F = 0.3262$

Pri testiranju hipoteze $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 0$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 0$, kot razvidno v tabeli 19, dobim p-vrednost večjo od 0,05. To pomeni, da hipoteze H_0 ne morem zavrniti. Vsota koeficientov lahko znaša 0, kar pomeni, da lahko gre za monopolen trg.

Tabela 20: Testiranje hipoteze za Veliko Britanijo (II.del)

$H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$
$F(1, 191) = 5.60$
$\text{Prob} > F = 0.0190$

Pri naslednji hipotezi $H_0: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 = 1$ in $H_1: \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 \neq 1$, dobim p-vrednost manjšo od 0,05, kot razvidno iz tabele 18, kar pomeni, da zavrnem H_0 in sprejemam sklep iz H_1 . Vsota koeficientov torej ne more znašati 1, kar pomeni, da trg ne deluje v pogojih popolne konkurence.

Bančni sektor v Veliki Britaniji ni popolno konkurenčen, lahko pa gre za monopolen trg.

Delež največjih petih bank prisotnih na trgu na Španiji je v letu 2013 znašal 44%, v letu 2014 39% in 37% v letu 2015. V povprečju 40%

HHI indeks je v letu 2013 znašal 525, v letu 2014 462 in v letu 2015 438. V povprečju 475, kar kaže na nizko koncentracijo bank.

5.4 Ugotovitve in priporočila

Tabela 21: Različni kazalci konkurence glede na različne države

Država	CR-5	HHI	H-statistika	Interpretacija H-statistike
Slovenija	57%	1.049	$0 \leq H < 1$	Monopol ali monopolistična konkurenca
Nemčija	31%	280	$0 < H < 1$	Monopolistična konkurenca
Francija	47%	580	$0 < H < 1$	Monopolistična konkurenca
Italija	41%	422	$0 \leq H < 1$	Monopol ali monopolistična konkurenca
Španija	57%	818	$0 < H \leq 1$	Popolna konkurenca ali monopolistična konkurenca
Velika Britanija	40%	475	$0 \leq H < 1$	Monopol ali monopolistična konkurenca

Pri primerjanju koeficienta koncentracije, ki predstavlja tržni delež petih največjih bank v državi, vidimo, da je slovenski bančni sistem med manj konkurenčnimi. Ravno tako kot španski dosega koeficient koncentracije 57%. Najbolj konkurenčen bančni sistem ima po tem kazalcu Nemčija, saj ima najnižji koeficient koncentracije, ki prikazuje tržni delež največjih petih bank v državi.

Herfindahl-Hirschmannov indeks ima največji Slovenija, ta znaša 1.049. Tudi pri tem kazalcu ji je najbližje Španija, katere HHI znaša 818. Najnižji indeks pa ima Nemčija, in sicer 280, kar že skoraj predstavlja popolno konkurenco. Ostale države se nahajajo nekje vmes, v njihovih primerih gre torej za bančne sisteme, ki delujejo v monopolni konkurenci.

Pri testiranju H-statistike hipoteze $H_0=0$ nisem mogla zavrniti pri treh državah. Te države so Slovenija, Italija in Velika Britanija. To pomeni, da je v teh državah možna prisotnost monopola v bančnem sistemu.

Pri testiranju hipoteze o prisotnosti popolne konkurence, pa le-te nisem mogla zavrniti samo v primeru španskega bančnega sistema, v ostalih primerih pa sem jo lahko. V večini bančnih sistemov torej popolna konkurenca tako ni prisotna.

Pri večini analiziranih držav se vrednost H statistike nahaja med 0 in 1, kar pomeni, da bančni sistemi niso ne monopolni in ne popolno konkurenčni, temveč se nahajajo na intervalu, za katerega velja prisotnost monopolistične konkurence.

Na koncu lahko zavrnem temeljno tezo, ki sem jo podala na začetku, in sicer to, da je konkurenca v bančnem sistemu v Sloveniji med bolj konkurenčnimi, saj dobljeni rezultati dokazujejo, da je le-to med manj konkurenčnimi med vzorcem izbranih držav v Evropski uniji.

Za bolj relevantne rezultate, bi bilo seveda dobro v analizo zajeti večje obdobje preučevanja podatkov.

SKLEP

Konkurenca v bančnem sektorju je pomembna, saj je vir koristnih inovacij in učinkovitosti, od česar imajo koristi gospodinjstva in podjetja. Učinkovit bančni sistem je pomemben, saj zagotavlja finančne storitve in razporeja sredstva z najnižjimi možnimi stroški. S tem, ko konkurenca vpliva na razvoj in učinkovitost, tudi pripomore k stroškovni učinkovitosti, kar vodi do nižjih stroškov in posledično do večje učinkovitosti v bančnem sistemu (Claessens, 2009). Več preteklih empiričnih študij potrjuje, da na učinkovitost bančnega sistema pozitivno vpliva večja konkurenca. Banke, ki so že bile prisotne na trgu, se prilagodijo na vstop novih bank tako, da izboljšajo svojo stroškovno učinkovitost (Hasan & Marinč, 2013). Konkurenca poleg stroškovne učinkovitosti pomaga doseči tudi alokativno učinkovitost, kar se kaže z optimalno razporeditvijo sredstev v bančnem sektorju. Banke izboljšajo in prilagodijo ponudbo finančnih produktov potrebam in željam potrošnikov (Casu & Girardone, 2009).

Zaradi kompleksne strukture bank ter zaradi neposrednih in posrednih povezav med bankami, pa lahko pride do nestabilnosti bank, ki je povezana z nesolventnostjo. Banke takrat niso več sposobne poravnati zapadlih dolgoročnih obveznosti. Nesolventnost banke lahko pripelje do propada banke. Učinek nesolventnosti in s tem možnost propada banke se lahko širi tudi po ostalem delu finančnega sektorja in s tem ogrozi sistemsko stabilnost ostalih bank ter privede do sistemske krize. Do sistemske krize torej pride, če propad ene

banke ali samo izdajanje slabih novic o stanju solventnosti banke vodi do posledičnega propada številnih drugih bank ali bančnega sistema kot celote (Carletti et al, 2007).

Konkurenca v bančništvu je vedno močnejša, kar poslovne banke vodi v iskanje novih načinov odpravljanja neučinkovitosti v strukturi stroškov bank. Eden izmed načinov za odpravo teh neučinkovitosti je združevanje oziroma prevzem drugih bank, kar vodi v konsolidacijo bančnih sistemov tako na lokalni kot na globalni ravni. Konkurenca tudi vpliva na padajoče marže in s tem na manjše prihodke bank na področju kreditiranja podjetij in prebivalstva. Drugi način za premagovanje konkurence je, da poslovne banke razširijo ponudbo svojih storitev tudi na nebančne storitve. Tako se vse bolj preusmerjajo od svoje tradicionalne dejavnosti k bolj dobičkonosnim poslom. Ukvarjajo se z nebančnimi storitvami, ki so jih v preteklosti ponujale ostale finančne institucije (Boot, 1999).

Upoštevajoč značilnosti slovenskega bančnega sistema v proučevanem obdobju bi lahko slovenski bančni sistem opisali kot razmeroma majhen bančni sistem, ki je tudi dokaj zaprt za zunanje vplive. Pričakovala sem, da bo stopnja konkurenčnosti v slovenskem bančnem sistemu razmeroma nizka ter da bom posledično pri testiranju modela zavrnila hipotezo, da je bančništvo v Sloveniji med bolj konkurenčnimi v Evropski uniji.

Kot je že bilo podrobneje predstavljeno v prejšnjem poglavju, se je ta domneva potrdila, in sicer so rezultati pokazali, da je bančni sektor v Sloveniji med manj konkurenčnimi bančnimi sistemi v Evropski uniji.

LITERATURA IN VIRI

1. Allen, F., & Gale, D. (2004). Competition and financial stability. *Journal of Money, Credit, and Banking* 36(3), 433–480.
2. Al-Muharrami, S. (2009). The competition and market structure in the Saudi Arabia banking. *Journal of Economic Studies*, 36(5), 446–460.
3. Aloshyna, I. (2013). Competitive Issues in Banking: Theoretical Approaches Overview. *Ecoforum* 2(1), 24–30.
4. Altunbas, Y., Manganello, S., & Marques-Ibanez, D. (2011). *Bank risk during the financial crisis: do business models matter?* (ECB Working Paper Series, No. 1394). Frankfurt am Main: European Central Bank.
5. Amel, D., Barnes, C., Panetta, F., & Salleo, C. (2004). Consolidation and Efficiency in the Financial Sector: A Review of the International Evidence. *Journal of Banking and Finance*, 28(10), 2493–2519.
6. Angelini, P., & Cetorelli, N. (2003). *Bank Competition and Regulatory Reform: The Case of the Italian Banking Industry* (Working paper, no. 32–99). Chicago: Federal Reserve Bank of Chicago.
7. Anginer, D., Demirgüç-Kunt, A., & Zhu, M. (2014). How does competition affect bank systemic risk? *Journal of Financial Intermediation*, 23(1), 1–26.
8. Anzoategui, D., Martinez Peria, M.S., & Rocha, R. (2010). Bank Competition in the Middle East and Northern Africa Region (World Bank Policy Research Working Paper No. 5363). Najdeno 12. aprila 2017 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/INTMNAREGTOPPOVRED/Resources/DECMENAFflagshipBankCompetition.pdf>
9. Apergis, N., Fafaliou, I., & Polemis, M.L. (2016). New evidence on assessing the level of competition in the European Union banking sector: A panel data approach. *International Business Review*, 25(1), 395–407.
10. Arrawatia, R., & Misra, A. (2012). Competition in Banking Industry: A literature Review. *International Journal of Commerce, Business and Management*, 1, 120–126.
11. Baumol, J.W., & Bailey, E. (1984). Deregulation and the Theory of Contestable Markets. *Yale Journal of Regulation*, 1, 111–137.
12. Beck, T. (2010). Bank Competition and Financial Stability: A Fresh Look after the Crisis. Najdeno 12. aprila 2017 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP%282010%299&docLanguage=En>.
13. Beck, T., Demirguc-Kunt, A., & Levine R. (2006). Bank Concentration, Competition, and Crises: First Results. *Journal of Banking and Finance*, 30(5), 1581–1603.
14. Beck, T., De Jonghe, O., & Schepens, G. (2010). Bank competition and stability: Cross-country heterogeneity. *Journal of Financial Intermediation*, 22(2), 218–244.
15. Berger, A. (1995). The Profit-Structure in Banking. Test of Market-Power and Efficient-Structure Hypotheses. *Journal of Money, Credit and Banking*, 27(2), 404–431.

16. Berger, A., Demirguc-Kunt, A., Levine, R., & Haubrich, J. (2004). Bank concentration and competition: An evolution in the making. *Journal of Money, Credit and Banking* 36(3), 433–453.
17. Berger, A.N., & Hannan, T.H. (1998). The Price – Concentration Relationship in Banking. *Review of Economics and Statistics* 71, 291–299.
18. Bernanke, B. (2010). Monetary Policy and the Housing Bubble. Najdeno 20. maja 2017 na spletnem naslovu <https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20100103a.htm>
19. Bernheim, B.D., & Whinston, M.D. (1990). Multimarket Contact and Collusive Behavior. *Journal of Economics*, 21, 1–26.
20. Bikker, J. A., & Haaf, K. (2002). Competition, concentration and their relationship: An empirical analysis of the banking industry. *Journal of Banking & Finance*, 26(11), 2191–2214.
21. Bikker, J. A., Shaffer, S., & Spierdijk, L. (2009). Assessing competition with the Panzar Rosse model: the role of scale, costs, and equilibrium. *Review of Economic and Statistics*, 94(4), 1025–1044.
22. Bolt, W., & Humphrey, D. (2013). *Competition in Bank-Provided Payment Services*. (ECB: Working Paper series, No. 1539). Frankfurt am Main: European Central Bank.
23. Bolt, W., & Humphrey, D. (2016). A frontier measure of U.S. banking competition. *European Journal of Operational Research*, 246(2), 450–461.
24. Boone, J. (2008). A New Way to Measure Competition. *Economic Journal*, 118(531), 1245–1261.
25. Boone, A. L., Field, L. C., Karpoff, J. M., & Raheja, C. G. (2007). The determinants of corporate board size and composition: An empirical analysis. *Journal of Financial Economics*, 85(1), 65–101.
26. Boot, A.W.A., & Marinč, M. (2007). The Evolving Landscape of Banking. *Industrial and Corporate Change*, 17(6), 1173–1203.
27. Boot, A.W.A., & Marinč, M. (2009). *Competition and Entry in Banking: Implications for Capital Regulation* (ACLE Working Paper, No. 2005–07). Amsterdam: University of Amsterdam.
28. Boot, A.W.A., & Thakor, A.V. (2000). Can Relationship Banking Survive Competition? *Journal of Finance*, 55 (2), 679–713.
29. Bossone, B. (2000). *What makes bank special? A study of finance and economic development* (World Bank Policy Research Paper, No. 2408). Washington, D.C.: World Bank, Policy Research Dissemination Center.
30. Boyd, J.H., & De Nicolo, G. (2005). Bank Risk Taking and Competition Revisited. *Journal of Finance*, 60(3), 1329–1343.
31. Bushman, R. M., Hendricks, B. E., & Williams, C.D. (2016). Bank Competition: Measurement, Decision-Making, and Risk-Taking. *Journal of Accounting Research*, 54(3), 777–826.

32. Carbó, S., Humphrey, D., Maudos, J., & Molyneux, P. (2009). Cross-country comparisons of competition and pricing power in European banking. *Journal of International Money & Finance*, 28(1), 115–134.
33. Carbó-Valverde, S., Rodríguez-Fernández, F., & Udell, G.F. (2009). Bank Market Power and SME Financing Constraints. *Review of Finance*, 13(2), 309–340.
34. Carletti, E., Cerasi, V., & Daltung, S. (2007). Multiple-bank lending: diversification and free-riding in monitoring. *Journal of Financial Intermediation*, 16(3), 425–451.
35. Carlson, M., & Mitchener, K.J. (2006). Bank branching, bank competition and financial stability. *Journal of Money, Credit and Banking*, 38 (5), 1293–1328.
36. Casu, B., & Girardone, C. (2009). Competition issues in European banking. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 17(2), 119–133.
37. Cecchini, P. (1998). The Cost of Non Europe in the Single Market: An Overview of the potential economic gains from further completion of the European Single Market. Najdeno 18. aprila 2017 na spletnem naslovu http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/510981/EPRS_STU%282014%29510981_REV1_EN.pdf
38. Cetorelli, N. (2001). Competition among banks: Good or bad? Najdeno 2. aprila 2017 na spletnem naslovu [http://www.uni-magdeburg.de/bizecon/teaching/ST_08/banks/Cetorelli,N\(2001\)_Competition%20among%20banks%20good%20or%20bad_JEP_QII\(\)_38_48.pdf](http://www.uni-magdeburg.de/bizecon/teaching/ST_08/banks/Cetorelli,N(2001)_Competition%20among%20banks%20good%20or%20bad_JEP_QII()_38_48.pdf)
39. Cetorelli, N., & Gambera, M. (2001). Banking Market Strukture, Financial Dependence and Growth: International Evidence from Industry Data. *The Journal Of Finance*, 56(2), 617–648.
40. Chang, R., & Velasco, A. (2001). A Model Of Financial Crises In Emerging Markets. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(2), 489–517.
41. Cheng, X., & P. Van Cayseele (2009). State Aid and Competition in Banking: The Case of China in the Late Nineties (LICOS Discussion Paper, No. 250/2009). Najdeno 2. aprila 2017 na spletnem naslovu <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/74883/1/dp250.pdf>
42. Claessens, S. (2009). Competition in the Financial Sector: Overview of Competition Policies. *The World Bank Research Observer*, 24(1), 83–118.
43. Claessens, S., & Laeven, L. (2005). What Drives Bank Competiton? Some International Evidence. *Journal of Money, Credit and Banking* 36(3), 563–583.
44. Coccorese, P. (2008). An investigation on the causal relationships between banking concentration and economic growth. *International Review of Financial Analysis*, 17 (3), 557–570.
45. Cornaggia, J., Mao, Y., Tian, Y., & Wolfe, B. (2015). Does banking competition affect innovation? *Journal of Financial Economics*, 115(1), 189–209.
46. Degryse, H., & Ongena, S. (2007). The Impact of Competition on Bank Orientation. *Journal of Financial Intermediation*, 16(3), 399–424.

47. Delis, M. (2012). Bank competition, financial reform, and institutions: The importance of being development. *Journal of Development Economics*, 92(2), 450–465.
48. Dell’Ariccia, G., & Marquez, R. (2004). Information and Bank Credit Allocation. *Journal of Financial Economics*, 72(1), 185–214.
49. Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, A. (2001). *Financial Liberalization and Financial Fragility: How Far, How Fast?* Cambridge: Cambridge University Press.
50. Demsetz, H. (1973). Industry Structure, Market Rivalry, and Public Policy. *Journal of Law and Economics*, 16(1), 1–9.
51. Dick, A.A., & Hannan, T.H. (2010). *Competition and Antitrust Policy in Banking*. Oxford: Oxford University Press.
52. Dick, A., & Lehnert, A. (2010). Personal bankruptcy and credit market competition. *Journal of Finance*, 65(2), 655–686.
53. European Commission. (2010). *State Aid Rules to Support Measures in Favour of Banks in the Context of the Financial Crisis*. Najdeno 6. marca 2017 na spletnem naslovu [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010XC1207\(04\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010XC1207(04))
54. European Commission. (2012). *EU Competition Law, Rules Applicable to State Aid, Situation*. Najdeno 27. oktobra 2016 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/compilation/state_aid_02_10_12_en.pdf
55. ECB – European Central Bank. (2009). *ECB annual report 2008*. Najdeno 6. marca 2017 na spletnem naslovu <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annrep/ar2008en.pdf?0eac7e7bc25a892243f0aa008878834a>
56. ECB – European Central Bank. (2017). *ECB annual report 2016*. Najdeno 5. marca 2017 na spletnem naslovu <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/index.en.html>
57. Evanoff, D.D., & Ors, E. (2008). The Competitive Dynamics of Geographic Deregulation in Banking: Implications for Productive Efficiency. *Journal of Money, Credit and Banking*, 40(5), 897–928.
58. Fernandez De Guevara, J., Maudos, J., & Perez, F. (2005). Market Power in European Banking Sectors. *Journal of Financial Services Research*, 27 (2), 109–137.
59. Fišer, R. (2009). *Uvod v finančne trge in institucije*. Ljubljana: Zavod IRC.
60. Gischer, H., & Stiele, M. (2009). Competition Tests with a Non-Structural Model: The Panzar–Rosse Method Applied to Germany’s Savings Banks. *German Economic Review*, 10(1), 50–70.
61. Goddard, J., & Wilson, J. (2009). Competition in banking: A disequilibrium approach. *Journal of Banking & Finance*, 33(12), 2282–2292.
62. Greenspan, A. (2011, 3. april). Alan Greenspan on Adam Smith's »Invisible Hand«. Najdeno 20. februarja 2017 na spletnem naslovu <http://thebell.us/2011/04/alan-greenspan-on-adam-smiths-invisible-hand-2/>
63. Grilc, P. (1996). Meje konkurence, konkurenčne politike in konkurenčnega prava. *Pravnik*, 51(9/10), 467–492.

64. Greve, H.R. (2008). Multimarket Contact and Sales Growth: Evidence from Insurance. *Strategic Management Journal*, 29(3), 229–249.
65. Gujarati, D.N. (2003). *Basic Econometrics* (4th ed.). New York: McGraw Hill.
66. Hasan, I., & Marinč, M. (2013). Should Competition Policy in Banking Be Amended during Crises? Lessons from EU. *Journal of Law and Economics*, 42(2), 1–29.
67. Hauswald, R., & Marquez, R. (2006). Competition and strategic information acquisition in credit markets. *The Review of Financial Studies*, 19(3), 967–1000.
68. Heffernan S. (2005). *Modern Banking in Theory and Practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
69. Hicks, J.R. (1935). Annual Survey of Economic Theory: The Theory of Monopoly. *Econometrica*, 3(1), 1–20.
70. Hirschmann, W.B. (1964). Profit from the learning curve. *Harvard Business Review*, 42(1), 125–153.
71. Independent Commission on Banking. (2011). *Interim Report: Consultation on Reform Options*. London: Independent Commission on Banking.
72. Iwata, G. (1974). Measurement of Cojectural Variation is Oligopoly. *Econometrica*, 42(5), 947–966.
73. Jayaratne, J., & Strahan, P.E (1998). Entry Restrictions, Industry Evolution, and Dynamic Efficiency: Evidence from Commercial Banking, *Journal of Law & Economics*, 41(1), 239–273.
74. Jiménez, G., Lopez, J.A, & Saurina Salas, J. (2007). How Does Competition Impact Bank Risk-Taking? (Banco de Espana Working Paper No. 1005). Najdeno 13. januarja 2017 na spletnem naslovu <https://www.frbsf.org/economic-research/files/wp07-23bk.pdf>
75. Keeley, M.C. (1990). Deposit Insurance, Risk, and Market Power in Banking. *American Economic Review*, 80(5), 1183–1200.
76. Kroes, N. (2010). Competition Policy and the Crisis – the Commission’s Approach to Banking and Beyond. Najdeno 13. marca 2017 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2010_1_1.pdf
77. Kumar, K.B., Rajan, R. G., & Zingales, L. (1999, 3. september). What Determines Firm Size? (CRSP Working papers, No. 496). Najdeno 5. januarja 2017 na spletnem naslovu https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=170349
78. Leon, F. (2014). Measuring Competition in Banking: A Critical Review of Methods. Najdeno 22. februarja 2017 na spletnem naslovu <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01015794v1>
79. Lerner, A. P. (1934). The Concept of Monopoly and the Measurement of Monopoly Power. *The Review of Economic Studies*, 1(3), 157–175.
80. Liu, H., Molyneux, P., & Wilson, J. O. S. (2013). Competition and Stability in European Banking: A Regional Analysis. *The Manchester School*, 18(2), 176–201.

81. Mamatzakis, E., Staikouras, C., & Koutsomanoli-Fillipaki, N. (2005). Competition and concentration in the banking sector of the South Eastern European region. *Emerging Markets Review*, 6(2), 192–209.
82. Marinč, M., & Razvan, V. (2012). *The Economics of Bank Bankruptcy Law*. Heidelberg: Springer-Verlag.
83. Martinez-Miera, D., & Repullo, R. (2010). Does competition Reduce the Risk of Bank Failure? *Review of Financial Studies*, 23 (10), 3638–3664.
84. Marx, K. (1847). *Wage Labour and Capital*. Moscow: International Publishers.
85. Matsushima, H. (2001). Multimarket Contact, Imperfect Monitoring, and Implicit Collusion. *Journal of Economic Theory*, 98(1), 158–178.
86. Matthews K., Murinde V., & Zhao T. (2007). Competitive conditions among the major British banks. *Journal of Banking and Finance*, 31(7), 2025–2042.
87. Maudos, J., & Solís, L. (2009). The Determinants of Net Interest Income in the Mexican Banking System: An Integrated Model. *Journal of Banking and Finance*, 33(10), 1920–1931.
88. Mester, L.J. (1987). Multiple Market Contact between Savings and Loans. *Journal of Money, Credit and Banking*, 19(4), 538–549.
89. Mishkin, F.S. (2013). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. (10th ed.) Boston: Pearson.
90. Molyneux, P., Thornton, J., & Llyod-Williams, M.D. (1994). Competition and market contestability in Japanese commercial banking. *Journal of Economics and Business*, 48(1), 33–45.
91. Molyneux, P., & Forbes, W. (1995). Market structure and performance in European banking. *Applied Economics*, 27(2), 155–159.
92. Mueller, C. W. (1986). *Handbook of organizational measurement*. Marshfields, MA: Pitman.
93. OECD – Organization for Economic Co-operation and Development. (2009). *The Failing Firm Defence, Policy Roundtables: Competition Law & Policy*. Najdeno 24. oktobra 2016 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/16/27/45810821.pdf>
94. OECD Organization for Economic Co-operation and Development. (2010). *OECD Economic Surveys: Germany, OECD Publishing, Paris*. Najdeno 2. februarja 2016 na spletnem naslovu http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-deu-2010-en
95. OECD – Organization for Economic Co-operation and Development. (2011). *Crisis Cartels, Policy Roundtables, Competition Law & Policy*. Najdeno 2. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/26/61/48948847.pdf>
96. *Official Journal of European Union*. Najdeno 8. maja 2017 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html>
97. Panzar, J.C., & Rosse, J.N. (1987). Testing for »Monopoly« Equilibrium. *Journal of Industrial Economics*, 35(4), 443–456.

98. Parada, P. Alemany L., & Planellas, M., (2009). The Internationalisation of Retail Banking: Banco Santander's Journey towards Globalisation. *Long Range Planning*, 42(5-6), 654–677.
99. Park, K. (2009). Has bank consolidation in Korea lessened competition? *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 49(2), 651–667.
100. Peltzman, S. (1977). The Gains and Losses from Industrial Concentration. *Journal of Law and Economics*, 20(2), 229–263.
101. Porter, M. (1979). The structure within Industries and Companies' Performance. *Review of Economics and Statistics*, 61(2), 214–227.
102. Prašnikar, J. (2005). *Mikroekonomija*. Ljubljana: GV založba.
103. Pruteanu-Podpiera, A., Weill, L., & Schobert, F. (2008). Banking Competition and Efficiency: A Micro-Data Analysis on the Czech Banking Industry. *Comparative Economic Studies*, 50(2), 253–273.
104. Rhoades, S. A. (1993). Herfindahl-Hirschmann Index. *The Federal Reserve Bulletin*, 79(3), 188–189.
105. Ricardo, D. (1951). *Principles of Political Economy and Taxation*. Cambridge: Cambridge University Press.
106. Ritter, L.S., Silber, W.L., & Udell, G.F. (2003). *Principles of Money, Banking & Financial Markets* (11th ed.). Boston: Addison Wesley.
107. Samsonova, E.K. (2007). Formation and development of competitive environment in the banking market in Russia: Problems and prospects. *Finansy i kredit*, 29, 2–7.
108. Schaeck, K., & Čihák, M. (2007, 26. september). Banking Competition and Capital Ratios. (IMF Working Paper No. 07/216). Najdeno 13. septembra 2017 na spletnem naslovu https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1016246
109. Schaeck, K., Čihák, M., & Wolfe, S. (2009). Are Competitive Banking Systems More Stable? *Journal of Money, Credit and Banking*, 41, 711–734.
110. Schumpeter, J. (1942). *Capitalism Socialism and Democracy*. New York: Harper and Row Publishers.
111. Setnikar Cankar, S., & Hrovatin, N. (2007). *Temelji ekonomije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
112. Shaffer, S. (2004). Patterns of competition in banking. *Journal of Economics and Business*, 56(4), 287–313.
113. Sleuwaegen, L., & Dehandschutter, W. (1986). The critical choice between the Concentration ratio and the H-index in assessing industry performance. *Journal of industrial economics*, 35(2), 193–208.
114. Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*. New York: The Modern Library.
115. Staikouras, C. K., & Koutsomanoli-Fillipaki, A. (2006). Competition and Concentration in the New European Banking Landscape. *European Financial Management*, 12(3), 443–482.

116. Stiglitz, J.E. (1987). Competition and the Number of Firms in a Market: Are Duopolies More Competitive than Atomistic Markets? *Journal of Political Economy*, 95(5), 1041–1061.
117. Stigler, G.J. (1957). Perfect competition, Historically Contemplated. *Journal of Political Economy*, 65(1), 1–17.
118. Stiroh, K. J., & Strahan, P. E. (2003). Competitive Dynamics of Deregulation: Evidence from U.S. Banking. *Journal of Money, Credit and Banking*, 35(5), 801–828.
119. Tajnikar, M. (2006). *Mikroekonomija s poglavji iz teorije cen*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
120. Turk-Ariss, R. (2009). Competitive behaviour in Middle East and North Africa banking systems. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 49(2), 493–710.
121. Van Leuvensteijn, M., Bikker, A., Van Rixtel, A., & Kok Sørensen, C. (2007). A new approach to measure competition in the loan markets of the euro area. (ECB Working Paper Series No. 768). Najdeno 12. februarja 2017 na spletnem naslovu <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp768.pdf?8b93d1fe7192d542fa69af9f702789f0>
122. Vesala, J. (1995). *Testing for Competition in Banking: Behavioral Evidence from Finland*. Finland: Bank of Finland Studies.
123. Vives, X. (2010, 31. maj). Competition and Stability in Banking. (IESE Business School Working Paper No. 852). Najdeno 3. februarja 2017 na spletnem naslovu https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1593613
124. Walkner C., & Raes, J.-P. (2005). Integration and consolidation in EU banking. (European Economy-Economic Papers No. 226). Najdeno 20. aprila 2017 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication662_en.pdf
125. Yildirim, H. S., & Philippatos, G.C. (2007). Restructuring, Consolidation, and Competition in Latin American Banking Markets. *Journal of Banking and Finance*, 31(3), 629–639.
126. White, J.L. (2009, 11. junij). Financial Regulation and the Current Crisis: A Guide for the Antitrust Community. *Social Science Research Network*, 1-54. Najdeno 15. marca 2017 na spletnem naslovu <http://ssrn.com/abstract=1610086>
127. Zarutskie, R. (2008, 6. junij). Competition and specialization in credit markets. Najdeno 20. aprila 2017 na spletnem naslovu <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/conference/2008/fi/9-00am.pdf>

PRILOGA

PRILOGA 1: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij po državah

Tabela 1: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Slovenijo

```

4 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =       43
Group variable: ID                           Number of groups =       16

R-sq:  within = 0.6859                        Obs per group:  min =        1
        between = 0.1239                      avg           =       2.7
        overall = 0.3183                      max           =        3

corr(u_i, Xb) = -0.2691                      F(6,15)         =      14.82
                                                Prob > F        =      0.0000

                                         (Std. Err. adjusted for 16 clusters in ID)

```

ln_IR	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln_IE	.3357968	.1080096	3.11	0.007	.1055798	.5660137
ln_PE	-.0940791	.1027838	-0.92	0.375	-.3131576	.1249993
ln_PCE	-.0750124	.0573339	-1.31	0.210	-.1972167	.0471919
ln_BCF1	.2555322	.1976541	1.29	0.216	-.1657575	.6768218
ln_BCF2	.2533766	.2312014	1.10	0.290	-.2394174	.7461707
ln_BCF3	-.11654	.2048013	-0.57	0.578	-.5530636	.3199837
_cons	-.3063713	2.870828	-0.11	0.916	-6.425396	5.812654
sigma u	.21445711					
sigma_e	.1058339					
rho	.80415646	(fraction of variance due to u_i)				

```

5 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=0

( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0

      F( 1, 15) =      2.88
      Prob > F =      0.1101

6 .
7 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=1

( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1

      F( 1, 15) =     72.05
      Prob > F =      0.0000

```

Tabela 2: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Nemčijo

```

2 . xtset ID Year
      panel variable:  ID (strongly balanced)
      time variable:  Year, 2013 to 2015
      delta:  1 unit

3 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =    4936
Group variable: ID                           Number of groups =    1673

R-sq:  within = 0.2732                        Obs per group:  min =     1
      between = 0.0133                          avg   =    3.0
      overall  = 0.0245                          max   =     3

corr(u_i, Xb) = -0.4968                      F(6,1672)       =    55.39
                                          Prob > F        =    0.0000

                                   (Std. Err. adjusted for 1673 clusters in ID)

```

	ln_IR	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln IE	.2381931	.0442457	5.38	0.000	.1514104	.3249759	
ln PE	.0335941	.0795043	0.42	0.673	-.1223443	.1895325	
ln PCE	.0079387	.0089842	0.88	0.377	-.0096827	.02556	
ln_BCF1	-.0765149	.0826108	-0.93	0.354	-.2385464	.0855166	
ln_BCF2	-.0128564	.0756497	-0.17	0.865	-.1612345	.1355218	
ln_BCF3	-.2726673	.1091722	-2.50	0.013	-.4867958	-.0585388	
_cons	1.218311	1.225763	0.99	0.320	-1.185881	3.622503	
sigma u	.69124614						
sigma e	.15324727						
rho	.95315291	(fraction of variance due to u_i)					

```

4 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=0

      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0

            F(   1,   1672) =     8.41
            Prob > F =     0.0038

5 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=1

      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1

            F(   1,   1672) =    55.75
            Prob > F =     0.0000

```

Tabela 3: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Francijo

```

2 . xtset ID Year
      panel variable:  ID (strongly balanced)
      time variable:  Year, 2013 to 2015
      delta:  1 unit

3 .
4 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =       710
Group variable: ID                           Number of groups =       255

R-sq:  within = 0.5799                        Obs per group:  min =        1
      between = 0.0656                        avg =       2.8
      overall  = 0.0871                        max =        3

corr(u_i, Xb)  = -0.3536                      F(6,254)        =      16.01
                                          Prob > F         =      0.0000

                                          (Std. Err. adjusted for 255 clusters in ID)

```

ln_IR	Coeff.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln IE	.3003753	.0674865	4.45	0.000	.1674708	.4332798
ln PE	.2926277	.0898568	3.26	0.001	.1156685	.4695868
ln PCE	.0315357	.0190384	1.66	0.099	-.0059576	.069029
ln_BCF1	.0073988	.0297025	0.25	0.803	-.0510958	.0658934
ln_BCF2	.1361095	.068494	1.99	0.048	.0012211	.270998
ln_BCF3	-.2663745	.0821278	-3.24	0.001	-.4281125	-.1046364
_cons	3.372973	1.186332	2.84	0.005	1.036673	5.709273
sigma u	1.3248886					
sigma_e	.1348251					
rho	.98975036	(fraction of variance due to u_i)				

```

5 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=0

      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0

      F( 1, 254) =    34.12
      Prob > F =    0.0000

6 .
7 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=1

      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1

      F( 1, 254) =    12.33
      Prob > F =    0.0005

```

Tabela 4: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Italijo

```

2 . xtset ID Year
    panel variable:  ID (strongly balanced)
    time variable:  Year, 2013 to 2015
    delta: 1 unit

3 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =       295
Group variable: ID                            Number of groups =       141

R-sq:  within = 0.6219                        Obs per group:  min =        1
        between = 0.1039                      avg           =       2.1
        overall  = 0.1114                      max           =        3

corr(u_i, Xb) = -0.6075                        F(6,140)         =      26.93
                                                Prob > F         =      0.0000

                                                (Std. Err. adjusted for 141 clusters in ID)

```

ln_IR	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln IE	.2879831	.0415964	6.92	0.000	.2057448	.3702213
ln PE	-.5599059	.2712346	-2.06	0.041	-1.096151	-.0236605
ln PCE	-.0210547	.0150929	-1.40	0.165	-.0508942	.0087847
ln_BCF1	.0223259	.0847799	0.26	0.793	-.1452884	.1899403
ln_BCF2	.2477935	.096456	2.57	0.011	.0570949	.4384921
ln_BCF3	-.7158103	.3001568	-2.38	0.018	-1.309236	-.1223842
_cons	5.288851	3.079011	1.72	0.088	-.7985183	11.37622
sigma u	1.328662					
sigma e	.22577371					
rho	.97193563	(fraction of variance due to u_i)				

```

4 . test ln IE ln_PE ln_PCE=0
    =exp required
    r(100);

5 . test ln_IE+ln_PE+ln_PCE=0
    ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0

            F( 1, 140) =    0.97
            Prob > F =    0.3252

6 . test ln_IE ln_PE ln_PCE=1
    =exp required
    r(100);

7 . test ln_IE+ln_PE+ln_PCE=1
    ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1

            F( 1, 140) =   18.99
            Prob > F =    0.0000

```

Tabela 5: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Španijo

```

2 . xtset ID Year
    panel variable:  ID (strongly balanced)
    time variable:  Year, 2013 to 2015
    delta:  1 unit

3 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression               Number of obs   =      224
Group variable: ID                             Number of groups =       80

R-sq:  within = 0.7705                          Obs per group:  min =       1
        between = 0.1320                             avg   =       2.8
        overall  = 0.1253                             max   =       3

                                         F(6,79)         =     46.43
corr(u_i, Xb)  = -0.8077                       Prob > F        =     0.0000

                                         (Std. Err. adjusted for 80 clusters in ID)

```

ln_IR	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln_IE	.3718352	.0427563	8.70	0.000	.2867309	.4569395
ln_PE	.3913841	.1758873	2.23	0.029	.0412893	.741479
ln_PCE	-.0630111	.0298993	-2.11	0.038	-.1225241	-.0034981
ln_BCF1	-.3504351	.2348232	-1.49	0.140	-.817839	.1169689
ln_BCF2	.2422651	.0681497	3.55	0.001	.1066165	.3779136
ln_BCF3	.3266881	.1507471	2.17	0.033	.0266334	.6267427
_cons	-5.835728	1.724572	-3.38	0.001	-9.268403	-2.403053
sigma u	1.1138951					
sigma e	.16440054					
rho	.97868137	(fraction of variance due to u_i)				

```

4 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=0

( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0

      F(  1,    79) =    17.02
      Prob > F =    0.0001

5 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=1

( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1

      F(  1,    79) =     3.12
      Prob > F =    0.0812

```

Tabela 6: Računalniški izpis rezultatov ocenjevanja funkcij za Veliko Britanijo

```

2 . xtset ID Year
      panel variable:  ID (strongly balanced)
      time variable:  Year, 2013 to 2015
      delta:  1 unit

3 . xtreg ln_IR ln_IE ln_PE ln_PCE ln_BCF1 ln_BCF2 ln_BCF3, vce(cluster ID) fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =    541
Group variable: ID                          Number of groups =    192

R-sq:  within = 0.1580                      Obs per group: min =     1
      between = 0.1010                      avg             =    2.8
      overall  = 0.1095                      max             =    3

                                           F(6,191)        =    7.75
corr(u_i, Xb) = -0.2468                     Prob > F         =    0.0000

                                           (Std. Err. adjusted for 192 clusters in ID)

```

ln_IR	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ln IE	.4029495	.1295763	3.11	0.002	.1473652	.6585337
ln PE	-.1954183	.2315421	-0.84	0.400	-.6521263	.2612897
ln PCE	.086255	.0649517	1.33	0.186	-.0418597	.2143697
ln_BCF1	.3058317	.1170114	2.61	0.010	.0750312	.5366323
ln_BCF2	-.097629	.0336995	-2.90	0.004	-.1641	-.031158
ln_BCF3	-.2282483	.2437323	-0.94	0.350	-.709001	.2525043
_cons	1.6569	2.354534	0.70	0.482	-2.98733	6.301129
sigma u	1.2806879					
sigma e	.48924779					
rho	.87264686					(fraction of variance due to u_i)

```

4 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=0
      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 0
            F( 1, 191) =    0.97
            Prob > F =    0.3262

5 . test ln_IE+ ln_PE+ ln_PCE=1
      ( 1)  ln_IE + ln_PE + ln_PCE = 1
            F( 1, 191) =    5.60
            Prob > F =    0.0190

```